

**SYSTEM BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO CHIŃSKIEJ REPUBLIKI
LUDOWEJ: KONCEPCJE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA
I STRATEGICZNA ROLA KOMUNISTYCZNEJ PARTII CHIN**

**PUBLIC SAFETY SYSTEM OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA:
THE STATE SAFETY CONCEPTS AND THE STRATEGIC ROLE
OF THE COMMUNIST PARTY OF CHINA**

Marian Tadeusz Mencil¹

Abstract: Together with the economic development of the PRC, the concept of the public safety of this country is being evolving. This reveals both: the changing reality of the international environment and threats to the safety of the continued development, which gives an impulse for modernization of the People's Liberation Army and redefinition of the strategy of defence. This work constitutes an attempt to characterize changes that have place in the Chinese security space that is inspired by political decisions of the Communist Party of China and that affects the potential of the PLA, its resources development strategy and concentration on appropriate direction of influence, especially in the region of Eastern Asia that limits the safety of shipment by the sea, export of products of the Chinese economy and access to natural resources for the Middle Kingdom.

Streszczenie: Wraz z rozwojem gospodarczym ChRL ewoluuje percepcja bezpieczeństwa publicznego tego państwa, ujawniając zarówno zmieniającą się rzeczywistość otoczenia międzynarodowego, jak również zagrożenia bezpieczeństwa dalszego rozwoju, dając impuls do modernizacji i unowocześniania Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej i redefinicji strategii obronnej. W niniejszej pracy podjęto próbę scharakteryzowania przemian zachodzących w chińskiej przestrzeni bezpieczeństwa inspirowanego decyzjami politycznymi Komunistycznej Partii Chin, oddziałującymi na potencjał ChALW i strategię rozbudowy jej zasobów oraz koncentrację na właściwych kierunkach oddziaływania, zwłaszcza obszarach Azji Wschodniej ograniczającej Państwu Środka bezpieczeństwo dostaw drogą morską, eksport produktów chińskiej gospodarki oraz dostęp do surowców naturalnych tego regionu.

Keywords: state security strategy, potential of the Armed Forces, public safety, state security authority.

Słowa kluczowe: strategia bezpieczeństwa państwa, potencjał sił zbrojnych, bezpieczeństwo publiczne, organa bezpieczeństwa państwa.

---

¹ Doktor nauk społecznych w zakresie nauk o polityce. Zakres zainteresowania naukowego: stosunki polityczne, gospodarcze i społeczne Azji, głównie Chiny i Mongolia. Współpracuje z Uniwersytetem Gdańskim i Gdańską Wyższą Szkołą Humanistyczną.

Doctor of social sciences in the field of political science. The scope of scientific interest: political, economic and social affairs in Asia, mainly China and Mongolia. Collaboration with the University of Gdansk and Gdansk Higher School of Humanities.

Stworzenie mocnej obrony narodowej to strategiczne zadanie naszej modernizacji, najważniejsza gwarancja bezpieczeństwa i jedności kraju, wszechstronnego budownictwa średniozamożnego społeczeństwa (...). Ważne jest, aby konsekwentnie kierować się wojskowymi ideami Mao Zedonga i poglądami Deng Xiaopinga odnośnie do organizacji armii w nowym okresie i wszechstronnie wcielać w życie ważne idee potrójnej reprezentacji (...). W całym budownictwie wojskowym należy niezmiennie stawiać na pierwszym miejscu działalność ideowo-polityczną i zachować na wieczne czasy charakter, specyficzne cechy i styl armii ludowej. Niezbędne jest, aby nadal niewzruszenie utrzymywać podstawowe zasady i tryb partyjnego kierownictwa nad ludową armią. Należy trzymać się wojenno-strategicznego kursu na aktywną obronę i podnosić swoje umiejętności prowadzenia obronnych działań w warunkach stosowania wysokiej techniki (...). Ważne jest udoskonalanie systemu obronnej mobilizacji, pospolitego ruszenia i rezerwy sił zbrojnych, rozwijanie strategii i taktyki wojny ludowej w warunkach stosowania wysokiej techniki (...)

Przemówienie, 2012²

1. Zasady formalnoprawne działalności organów bezpieczeństwa publicznego i rola KPCh w zarządzaniu siłami zbrojnymi ChRL

Organizacja instytucjonalna chińskiego systemu bezpieczeństwa jest skomplikowana w porównaniu do systemów innych krajów. Formalnie zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi regulują przepisy Konstytucji ChRL uchwalonej w 1982 r., zgodnie z którymi „Centralna Komisja Wojskowa Chińskiej Republiki Ludowej kieruje siłami obronnymi kraju. Centralna Komisja Wojskowa składa się z przewodniczącego, wiceprzewodniczących oraz członków. Przewodniczący Centralnej Komisji Wojskowej ponosi całkowitą odpowiedzialność za komisję. Kadencja Centralnej Komisji Wojskowej jest taka sama jak w przypadku Krajowego Kongresu Ludowego” (*Konstytucja ChRL*, art. 63)³. „Przewodniczący Centralnej Komisji Wojskowej jest odpowiedzialny przez Narodowym Kongresem Ludowym lub jego Stałym Komitetem” (*Konstytucja ChRL*, art. 64). Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych (OZPL) otrzymało także konstytucyjne uprawnienia dotyczące kontrolowania działalności CKW oraz powoływania i odwoływania jej składu (*Konstytucja ChRL*, art. 62 pkt 6; art. 63 pkt 3; art. 67 pkt 6).

Równoległe do CKW, organu wykonawczego OZPL, działa Centralna Komisja Wojskowa – organ Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin (CKW KC KPCh), która jest najważniejszym organem wojskowym partii, a jej skład wybiera KC KPCh⁴.

² *Wszechstronnie budować średniozamożne społeczeństwo i stwarzać nowe warunki dla sprawy socjalizmu z chińską specyfiką*, przytoczono fragment przemówienia Jiang Zemina wygłoszonego podczas XVI Zjazdu KPCh 8 listopada 2002 r.

³ Konstytucja Chińskiej Republiki Ludowej przyjęta w dniu 4 grudnia 1982 r.; Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych wybierane jest na 5-letnią kadencję – art. 60 Konstytucji ChRL.

⁴ *Statut Komunistycznej Partii Chin*, http://www.geocities/lbc_1917/819statut.htm, 16.10.2012, art. 22.

CKW KC KPCh jest odpowiedzialna za kształtowanie systemu organizacyjnego i organów partii w siłach zbrojnych⁵, co wynika ze struktury organizacyjnej KPCh oraz preambuły Statutu KPCh, której fragment stanowi, że „Komunistyczna Partia Chin sprawuje zwierzchnią władzę nad Armią Ludowo-Wyzwoleńczą i innymi ludowymi oddziałami zbrojnymi, którym pozwala odgrywać kluczową rolę w konsolidacji obrony narodowej, obronie ojczyzny i modernizacji kraju”⁶. Statutowe postanowienia partii nie są w tym względzie spójne z przepisami konstytucji, sankcjonuje je jednak autorytarny reżim KPCh, ujednolicając składy obu instytucji, tworząc tym samym jednolity organ partyjno-państwowy sprawujący kierownictwo nad siłami zbrojnymi i zwierzchnictwo polityczne⁷.

Przewodniczącym CKW i CKW KC KPCh jest Sekretarz Generalny KPCh, pełniący jednocześnie funkcję Przewodniczącego ChRL, do którego uprawnień konstytucyjnych należy także ogłaszanie stanu wojennego, ogłaszanie stanu wojny⁸ i wydawanie rozkazów mobilizacyjnych (*Konstytucja ChRL*, art. 80). W 2012 r. stanowisko przewodniczącego Centralnej Komisji Wojskowej KPCh po ustępującym Hu Jintao przejął Xi Jinping. Po ukonstytuowaniu Xi na stanowisku prezydenta ChRL w marcu 2013 r. objął on również stanowisko przewodniczącego Centralnej Komisji Wojskowej ChRL.

Nadrzędną rolę KPCh wobec organów bezpieczeństwa ChRL można uzasadniać odpowiednią interpretacją zapisów chińskiej konstytucji, zgodnie z którą „Siły Zbrojne Chińskiej Republiki Ludowej należą do ludu (...)” (*Konstytucja ChRL*, art. 29, art. 80). Łącząc je z tekstem preambuły: „Podstawowym zadaniem narodu w nadchodzących latach jest skoncentrować swoje wysiłki na socjalistycznej modernizacji. Pod kierownictwem Komunistycznej Partii Chin, w oparciu o idee marksizmu-leninizmu i myśli Mao Zedonga, Chińczycy wszystkich narodowości będą nadal stosować zasady demokratycznej dyktatury ludu i postępować socjalistyczną drogą (...)” (*Konstytucja ChRL*, 1982). Ponadto w art. 2 konstytucji postanowiono, że „Cała władza w Chińskiej Republice Ludowej należy do ludu”. Gdy połączymy cytowane fragmenty konstytucji, nasuwa się wniosek, z którego wynika, że skoro lud jest najwyższym suwerenem chińskich sił zbrojnych, a KPCh sprawuje funkcję kierowniczą i stoi na czele ludu, to zwierzchnictwo sił zbrojnych jest konstytucyjnie przypisane Komunistycznej Partii Chin.

Jak wszystko, co dzieje się w Chinach, także ta kwestia nie jest uregulowana wprost i jednoznacznie, lecz przedstawione uzasadnienie wydaje się logiczne z prawno-politycznego punktu widzenia, chociaż dwa ośrodki kierownictwa nad siłami zbrojnymi budzą kontrowersyjne konotacje, które obrazują slogany Mao Zedonga: „Władza pochodzi z lufy karabinu, a władzę rządzi armia”, nie odwrotnie.

⁵ Ibidem, art. 23.

⁶ Ibidem.

⁷ Z. Wiktor, *Chiny na drodze socjalistycznej modernizacji*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 53.

⁸ Rola prezydenta sprowadza się wyłącznie do ogłoszenia decyzji o stanie wojny, gdyż zgodnie z art. 62 pkt 14 decyzję w tej sprawie podejmuje OZPL.

Tabela 1. Zestawienie obsady głównych stanowisk w KPCh i ChRL w latach 1943-2013

Przewodniczący CKW KC KPCh	Lata	Przewodniczący CKW ChRL	Lata	Przywódcy KPCh	Lata	Przewodniczący ChRL	Lata
Mao Zedong	1943-1976			Mao Zedong	1943-1976	Mao Zedong	1949-1959
						Liu Shaoqi	1959-1968
						Dong Biwu	1968-1975
						Zhu De	1975-1976
Hua Guofeng	1976-1981			Hua Guofeng	1976-1981		
				Hu Yaobang	1980-1987		
				Zhao Ziyang	1987-1989		
						Ye Jianying	1978-1983
						Yang Shangkun	1988-1993
Deng Xiaoping	1981-1989	Deng Xiaoping	1983-1990				
Jiang Zemin	1989-2004	Jiang Zemin	1990-2005	Jiang Zemin	1989-2002	Jiang Zemin	1993-2003
Hu Jintao	2004-2012	Hu Jintao	2005-2013	Hu Jintao	2002-2012	Hu Jintao	2003-2013
Xi Jinping	2012	Xi Jinping	2013	Xi Jinping	2012	Xi Jinping	2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Centralna Komisja...*, 2013; *Przewodniczący Chińskiej...*, 2013; *Komunistyczna Partia...*, 2013

Z przedstawionego w tabeli zestawienia wynika, że w 2013 r. nastąpiła trzecia zmiana jednej osoby na wszystkich najważniejszych stanowiskach, a do głównych przyczyn takiego stopnia unifikacji należy zaliczyć tradycyjnie ukształtowaną przez KPCh pozycję ChALW oraz wewnętrzne tendencje do ograniczania wpływów przedstawicieli sił zbrojnych w sferze polityki państwa, a także postęp w unowocześnianiu armii i podnoszenie poziomu specjalizacji kadry oraz stopniowe eliminowanie politycznych wpływów armii w życiu społeczno-politycznym.

CKW sprawuje zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi Chin, do których należą: Chińska Armia Ludowo-Wyzwoleńcza (ChALW) i Chińska Zbrojna Policja Ludowa (ChZPL) oraz policje ludowe. Chińskie siły zbrojne ponoszą główną odpowiedzialność za ochronę granic, koordynując działania lokalnych oddziałów milicji oraz jednostek sił rezerwowych. W tym celu wykorzystywane są jednostki Ludowej Policji Wojskowej (LPW) oraz lotnictwo. Nadto policja wojskowa pełni główną rolę w utrzymaniu porządku jako siły operacyjne odpowiedzialne za zapewnienie porządku publicznego, w tym również zabezpieczenie ważnych imprez masowych. Siły zbrojne ChRL, dysponując wyspecjalizowanymi służbami, stanowią główne narzędzie w reagowaniu na klęski żywiołowe i w operacjach ratowniczych. Wykorzystywane są również przy budowie infrastruktury państwa: drogowej, wodociągowej i energetycznej. Zaangażowanie chińskich żołnierzy poza granicami państwa obejmuje udział w operacjach ONZ, w morskich misjach eskortowych oraz w międzynarodowych operacjach ratunkowych i humanitarnych po trzęsieniach ziemi⁹. Zasady zależności i funkcjonowania systemu bezpieczeństwa państwa reguluje Ustawa o obronie narodowej z 14 marca 1997 roku, zgodnie z którą CKW¹⁰:

1. Sprawuje jednolite dowództwo nad siłami zbrojnymi; decyduje o strategii i organizacji armii;
2. Sprawuje zwierzchnictwo nad systemem obrony granic;
3. Na podstawie Konstytucji i ustaw stanowi przepisy wojskowe;
4. Wydaje decyzje i rozkazy; decyduje w sprawach personalnych armii w zakresie obsady stanowisk, awansów, szkoleń i wyróżnień;
5. Wspólnie z Radą Państwową, w skład której wchodzi Ministerstwo Obrony Narodowej, zarządza przemysłem obronnym oraz majątkiem i budżetem armii;
6. Zgłasza parlamentowi projekty ustaw.

CKW składa się z przewodniczącego, wiceprzewodniczących i członków. Przewodniczący ponosi pełną odpowiedzialność za pracę CKW. Kadencja urzędowania CKW jest taka sama jak OPZL. Przewodniczący CKW jest wybierany przez OPZL i jest odpowiedzialny przed OPZL lub jego Stałym Komitetem¹¹, a pozostałych członków powołuje OPZL na wniosek przewodniczącego. Obecnie funkcję Przewodniczącego CWK pełni aktualny Prezydent ChRL Xi Jinping.

⁹ A. Krzyżanowska, *Biała księga obronności Chin – pokojowe deklaracje i realia*, „Bezpieczeństwo Narodowe. Kwartalnik Biura Bezpieczeństwa Narodowego”, nr 20, IV – 2011, s. 67.

¹⁰ J. Rowiński, W. Jakubiec, *System konstytucyjny Chińskiej Republiki Ludowej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2006, s. 59.

¹¹ Z. Wiktor, *Chiny na drodze socjalistycznej modernizacji*, op. cit., s. 216.

W skład CKW KPCh wybranych po XVIII Zjeździe KPCh w listopadzie 2012 r. wchodzi¹²:

- Xi Jinping – przewodniczący CKW KC KPCh, sprawujący również funkcje sekretarza generalnego KPCh i prezydenta ChRL;
- Fan Changlong – stały wiceprzewodniczący CKW KC KPCh, członek Biura Politycznego KC KPCh;
- Xu Qiliang – stały wiceprzewodniczący CKW KC KPCh, członek BP KC KPCh;
- Chang Wanquan – minister obrony narodowej;
- Feng Fenhui – szef Sztabu Generalnego ChALW;
- Zhang Yang – dyrektor Głównego Zarządu Politycznego ChALW;
- Zhao Keshi – dyrektor Głównego Zarządu Logistyki ChALW;
- Zhang Youxia – dyrektor Głównego Zarządu Uzbrojenia ChALW;
- Wu Shengli – admirał, dowódca marynarki wojennej;
- Ma Xiaotian – generał, dowódca sił powietrznych;
- Wei Fenghe – generał dywizji, dowódca II Korpusu Artylerii.

Zapewnieniu bezpieczeństwa nadrzędności władzy cywilnej nad wojskową służy mechanizm przekazywania władzy, którą poszczególne ekipy sprawowały nie dłużej niż dwie kadencje. Rządzący w latach 2002-2012 Hu Jintao po dwóch kadencjach sprawowania władzy ustąpił w listopadzie 2012 r. ze stanowiska sekretarza generalnego KPCh na rzecz Xi Jinpinga, który objął także stanowisko przewodniczącego CKW KC KPCh po Hu Jintao¹³. Model taki nie jest elementem prawa stanowionego, lecz jedynie precedensem, który uznać należy za *chiński model tranzytacji władzy*. Pokojowy tryb przekazywania najwyższej władzy w państwie o takim właśnie przebiegu wydaje się nader prawdopodobny w przyszłości, choć nie można wykluczyć także innych rozwiązań w zależności od rozwoju sytuacji wewnętrznej Chin i przeobrażeń środowiska międzynarodowego. Głównym motywem sukcesji władzy jest zachowanie równowagi między frakcjami w partii, która umożliwia dalsze pokojowe reformowanie państwa¹⁴ oraz zapewnienie stabilnej ciągłości władzy w sferach bezpieczeństwa publicznego i państwowego, a także ograniczenie powszechnego w okresie rządów maoistowskich wpływu przedstawicieli sił zbrojnych na środowisko polityczne Chin.

Wraz z przejściem władzy przez Deng Xiaopinga stopniowo rosła tendencja do osłabiania politycznej roli przedstawicieli sił zbrojnych w strukturach partii i administracji, do czego istotnie przyczyniła się ich postępująca profesjonalizacja.

¹² *Central Military Commission (China)*, [http://www.wow.com/wiki/Central_Military_Commission_\(China\)](http://www.wow.com/wiki/Central_Military_Commission_(China)), 12.06.2015.

¹³ Sekretarz generalny KPCh jest wybierany na maksymalnie dwie 5-letnie kadencje. Stanowiska przewodniczącego CKW KC KPCh takie ograniczenie nie dotyczy, zatem możliwe jest, że opuszczający funkcję sekretarza generalnego KPCh nie opuści stanowiska zajmowanego w CKW KC KPCh, co miało miejsce w przypadku Jiang Zemina, który nie przekazał stanowiska w CKW KC KPCh Hu Jintao i pozostawał na nim jeszcze przez dwa lata, mimo że Hu został wybrany sekretarzem generalnym KPCh.

¹⁴ I. Bil, D. Mierzejewski, T. Otlowski, *Chiny – supermocarstwo XXI wieku?*, AMICUS EUROPÆE, Warszawa 2008, s. 11.

Zinstytucjonalizowano system awansowania kadr ChALW, a kariery oficerów poszczególnych szczebli (poza najwyższymi dowódcami szczebla centralnego i okręgowego) stały się regularne i przewidywalne, co przyczyniło się do ograniczenia politycznej działalności poszczególnych oficerów i wzmocniło autonomizację instytucji wojskowych. Jednocześnie ChALW podlega znacznej kontroli politycznej, a niemal cała jej kadra to członkowie KPCh, ulegający procesowi ciągłej indoktrynacji politycznej zgodnej z kierunkami wyznaczonymi przez partyjne przywództwo. Pomimo postępującego procesu oddzielania polityki od sił zbrojnych, najważniejsi dowódcy ChALW stanowią 19% składu KC KPCh i 9% OZPL, a premier ChRL i Ministerstwo Obrony ciągle nie dysponują odpowiednimi instrumentami uprawniającymi do nadzorowania chińskich sił zbrojnych i kierowania nimi. Jedynym ogniwem łączącym wojskowe instytucje z najwyższymi organami KPCh i administracji państwa jest przewodniczący CKW, w jednej osobie sprawujący najważniejsze urzędy w partii i państwie¹⁵.

Wyrazem nadrzędności KPCh nad siłami zbrojnymi jest powołana w 2000 r. przez Jiang Zemina kierownicza grupa do spraw bezpieczeństwa narodowego, której przewodniczącym od 2002 r. jest Hu Jintao, a wiceprzewodniczącym Xi Jinping, zaś Dyrektorem Biura grupy kierowniczej jest Yang Jiechi – radca stanu do spraw polityki zagranicznej¹⁶. Do zadań grupy należy wypracowywanie i zatwierdzanie decyzji dotyczących polityki międzynarodowej i kierowanie ich w formie wniosków do SK BP KC KPCh w celu uprawomocnienia. Formalnie grupa zależna jest od KC KPCh¹⁷. Centralnym organem w systemie bezpieczeństwa państwa jest Sekretarz Generalny KPCh, pełniący równocześnie funkcję przewodniczącego Centralnej Komisji Wojskowej, przewodniczącego Kierowniczej Grupy ds. Bezpieczeństwa Narodowego, a także najwyższe stanowisko w państwie – Przewodniczącego ChRL.

2. Potencjał Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej

Chińska Armia Ludowo-Wyzwoleńcza podlega zwierzchnictwu Komunistycznej Partii Chin i Centralnej Komisji Wojskowej, jest największą armią świata liczącą około 2,3 mln żołnierzy, wyposażoną w nowoczesną broń i technologie, w jej skład wchodzi¹⁸:

1. Siły lądowe składające się z 7 okręgów wojskowych, 28 prowincjonalnych okręgów wojskowych, 4 specjalnych garnizonów, 18 zintegrowanych grup armijnych (30-60 tys. żołnierzy każda), 8580 czołgów, 4500 transporterów, 18 tys. środków artyleryjskich, 381 śmigłowców.
2. Siły morskie trzech flot, składające się z: jednego lotniskowca, 69 okrętów podwodnych, 21 niszczycieli, 42 fregat, 331 okrętów obrony wybrzeża,

¹⁵ Por. J.P. Cabestan, *Polityka zagraniczna Chin*, Wydawnictwo DIALOG, Warszawa 2013, s. 176-180.

¹⁶ Ibidem, s. 408.

¹⁷ Ibidem, s. 180-181.

¹⁸ J. Buczyński, *Polityka bezpieczeństwa Chin w XXI wieku*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2010, s. 88.

34 trałowców, 50 okrętów desantowych, 163 okrętów zabezpieczenia, wojsk desantowych o liczbie 10 tys. żołnierzy.

3. Siły powietrzne – pięć korpusów – 180 bombowców, w tym 20 przystosowanych do przenoszenia broni masowego rażenia, 1700 samolotów myśliwskich, szturmowych i wielozadaniowych, 290 samolotów rozpoznawczych, 513 samolotów transportowych, 100 śmigłowców.

2.1. Strategiczne siły jądrowe

Chińskie siły strategiczne są głównym elementem strategii odstraszenia, dysponują znacznym potencjałem sił jądrowych zapewniających bezpieczeństwo państwa, umożliwiającymi wykonanie drugiego uderzenia (odwetu) o zasięgu oddziaływania ok. 90% powierzchni państw globu, w tym cała Azja, Europa, Ameryka Północna, Australia oraz większa część Ameryki Południowej.

Broń jądrowa stanowi wyposażenie przede wszystkim Strategicznych Wojsk Raketowych Drugiego Korpusu Artylerii ChALW, które podporządkowane są bezpośrednio Centralnej Komisji Wojskowej. Bronią jądrową dysponują także, chociaż w ograniczonej liczbie, siły morskie i lotnictwo.

Do arsenału chińskich strategicznych sił nuklearnych wchodzi rakiety balistyczne zdolne do przenoszenia głowic na odległość do 13 tys. km (rakiety międzykontynentalne ICBM¹⁹), które zdolne są do przenoszenia pojedynczych głowic o mocy ok. 3-5 MT z celnością ocenianą na 500 m (typ Dong Feng-5A – DF-5A). Od 1981 r. Chiny dysponują tego rodzaju arsenałem w liczbie ok. 24 szt. rozlokowanych w silosach w dwóch bazach. Stanowią one podstawowy element koncepcji odstraszenia skierowanej wobec Stanów Zjednoczonych. Chiny dysponują także technologią MIRV²⁰ – wyposażania rakiet w kilka niezależnie naprowadzanych głowic, z których każda może przenosić do trzech lżejszych ładunków, a inne źródła wskazują możliwość zainstalowania na raketach DF-5A nawet do dziesięciu zminiaturyzowanych głowic, dzięki czemu siła tej formacji wzrosłaby 10-krotnie²¹. Arsenał rakiet międzykontynentalnych uzupełniają rakiety DF-31 o zasięgu 8-13 tys. km w liczbie ok. 8 sztuk oraz ok. 10 sztuk rakiet DF-31A, których zasięg przekracza 11 tys. km, a ich część zainstalowana jest na wyrzutniach mobilnych, czyniąc je tym samym trudniejszymi do zlokalizowania²². Chińczycy pracują także nad nowym typem rakiety międzykontynentalnej DF-41, której zasięg będzie wynosił 13-15 tys. km, zdolnej do przenoszenia do trzech głowic nuklearnych, napędzanej paliwem stałym, wyposażonej w system nawigacji bezwładnościowej, z możliwością współpracy z systemem GPS²³.

¹⁹ ICBM – intercontinental ballistic missile (międzykontynentalne pociski balistyczne).

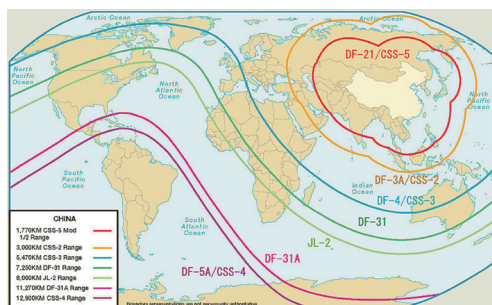
²⁰ MIRV – Multiple Independently Re-entry targetable Vehicle.

²¹ S.W. Mosher, *Hegemon. Droga Chin do dominacji*, Wydawnictwo Sprawy Polityczne, Warszawa 2007, s. 125-141.

²² J. Buczyński, *Polityka bezpieczeństwa Chin w XXI wieku*, op. cit., s. 87.

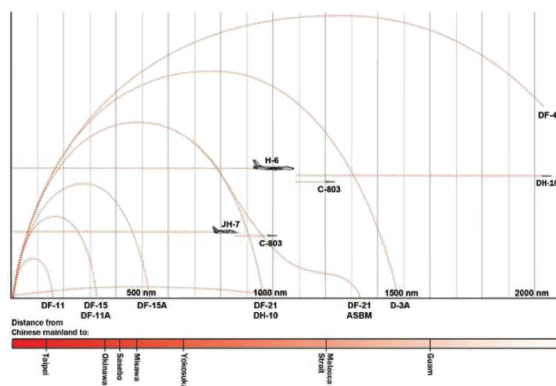
²³ S.W. Mosher, *Hegemon. Droga Chin do dominacji*, op. cit., s. 136.

Rys. 1. Zasięg oddziaływania chińskich rakiet zdolnych do przenoszenia głowic jądrowych
Źródło: P. Behrendt, 2013b

Arsenał chińskich sił nuklearnych średniego zasięgu IRBM²⁴ składa się z ok. 15-20 rakiet DF-4 o mocy głowicy 3 MT i zasięgu 5,5-6,3 tys. km (zdolnych do zwalczania celów na terenie Alaski oraz zgrupowanych na wyspie Guam), ok. 15-20 rakiet DF-3A o zasięgu 5-6 tys. km oraz ok. 60-90 rakiet DF-21 o zasięgu 2,1 tys. km i mocy głowicy 200-300 KT, które przewidziane są do niszczenia celów zlokalizowanych na terytorium Korei Południowej, Japonii, Indii i Rosji²⁵. Chiny, wzorem Rosji, rozwijają także liczebność mobilnych wyrzutni raketowych, które ze względu na zdolność szybkiej alokacji są trudniejsze do wykrycia przez satelitarne monitoring, a tym samym stanowią istotny element strategii pierwszego, wyprzedzającego uderzenia. Nie wiadomo jeszcze, czy mobilne wyrzutnie raketowe, jakimi dysponuje chińska armia, są zdolne do przenoszenia największych rakiet DF-31 i DF31A²⁶.

Rys. 2. Zasięg oddziaływania chińskich sił strategicznych w regionie Morza Południowochińskiego i wysp zachodniej części Oceanu Spokojnego
Źródło: *Military And Security...*, 2013

²⁴ IRMB – intermediate range ballistic missile (pociski balistyczne średniego zasięgu).

²⁵ Por. J. Buczyński, *Polityka bezpieczeństwa Chin w XXI wieku*, op. cit., s. 87; I. Topolski, *Pozycja militarna ChRL*, [w:] *Chiny w stosunkach międzynarodowych*, red. K. Iwańczuk, A. Ziętek, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2003, s. 74.

²⁶ H.M. Kristensen, *Chinese Mobile ICBMs Seen in Central China*, 20.05.2013, <http://blogs.fas.org/security/2012/03/df-31deployment/>.

ChALW dysponuje także znacznym potencjałem broni strategicznej krótkiego zasięgu, zorientowanej na cele zlokalizowane na Tajwanie i w rejonie Cieśniny Tajwańskiej, jej liczbę szacuje się na ok. 1 tys., a część wyposażona jest w głowice nuklearne. W skład chińskich sił nuklearnych krótkiego zasięgu – SRBM²⁷ – wchodzi rakiety typu DF-15A o zasięgu ok. 500-600 km, w liczbie ok. 100 sztuk skoncentrowanych w 24 wyrzutniach; DF-11A o zasięgu ok. 300 km, w liczbie ok. 200 sztuk skoncentrowanych w 32 wyrzutniach, oraz DF-7, w liczbie ok. 30 sztuk skoncentrowanych w 30 wyrzutniach²⁸.

Rośnie także strategiczne znaczenie okrętów podwodnych – SLBM²⁹ – wyposażonych w rakiety z głowicami nuklearnymi typu JL-2, o mocy 200-500 KT i zasięgu powyżej 7,2 tys. km, co w połączeniu z mobilnością okrętów pozwala na rażenie celów zlokalizowanych na całym świecie. Chiny dysponują prawdopodobnie trzema okrętami podwodnymi typu Xia zdolnymi do wykonywania ww. zadań, a kolejne dwa są w końcowej fazie budowy lub przechodzą procedury wprowadzenia do regularnej służby. Zatem siły morskie mogą dysponować flotą okrętów podwodnych wyposażoną w 60 rakiet o charakterystyce zbliżonej do DF-31 i DF-31A³⁰.

Chiny planują także rozwój strategii antysatelitarnej, do czego służyć mają rakiety DF-21, co potwierdzono w 2007 r., gdy zniszczono własnego satelitę umieszczonego na orbicie okołoziemskiej w odległości ok. 800 km od Ziemi.

Pomimo znaczącego wzrostu potencjału strategicznej broni nuklearnej Chiny zdecydowanie ustępują w tym zakresie zarówno Stanom Zjednoczonym, jak też Federacji Rosyjskiej. Pod względem liczby środków przenoszenia (wliczając bombyce średniego zasięgu, IRBM i taktyczne pociski balistyczne), Chiny ustępują obu mocarstwom około trzykrotnie, a liczba głowic nuklearnych, jakimi dysponuje ChALW, jest ok. 8-12 razy mniejsza od wyposażenia armii rosyjskiej i ok. 13-16 razy mniejsza od liczby, jaką dysponuje armia Stanów Zjednoczonych³¹.

2.2. Siły morskie

Siły morskie Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej (PLAN³²) rozpoczęły swoją działalność 23 kwietnia 1949 r. Tworzą je siły trzech Flot: Morza Wschodniego (siedzibą dowództwa jest Ningbo), Morza Północnego (Qingdao) i Morza Południowego (Zhanjiang), w skład których wchodzi jednostki sił nawodnych i lotnictwo morskie, jednostki sił podwodnych, piechota morska i wojska obrony wybrzeża³³. Podstawowym celem chińskiej marynarki wojennej jest prowadzenie operacji defensywnych i ograniczanie dostępu do wód terytorialnych i lądowej

²⁷ SRBM – short range ballistic missile (pociski balistyczne krótkiego zasięgu).

²⁸ Por. J. Buczyński, *Polityka bezpieczeństwa Chin w XXI wieku*, op. cit., s. 87.

²⁹ SLBM – submarine-launched ballistic missile (pociski balistyczne odpalane z okrętów podwodnych).

³⁰ Por. J. Buczyński, *Polityka bezpieczeństwa Chin w XXI wieku*, op. cit., s. 87.

³¹ I. Topolski, *Pozycja militarna ChRL*, op. cit., s. 75.

³² PLAN – People's Liberation Army Navy (Marynarka Wojenna Chińskiej Republiki Ludowej).

³³ R. Ciastoń, *Marynarka wojenna ChRL – narodziny potęgi*, „Biuletyn Opinii” nr 34/2009, AMICUS EUROPAE, Warszawa 2009.

granicy państwa, której długość liczy 18 tys., a wody terytorialne 3 mln km², oraz podjęcie działań w przypadku próby oderwania Tajwanu od Chin kontynentalnych, a także uczestnictwo w potencjalnej pacyfikacji zbuntowanej prowincji. Wraz z rozwojem chińskiej gospodarki i równoległą realizacją programu modernizacji ChALW, w której siły morskie otrzymały priorytetowe miejsce, ewolucji uległa także koncepcja ich wykorzystania. Otrzymały one kolejne zadania, do których należą operacje prowadzone na przestrzeni Oceanu Spokojnego i Oceanu Indyjskiego, utrzymanie bezpieczeństwa szlaków handlowych zapewniających Chinom zarówno dostawy z innych regionów świata, jak też chiński eksport, którego olbrzymie masy transportowane są drogą morską – tym samym znaczenia nabiera rozwój strategii działania grup lotniskowcowych oraz program ich tworzenia. Poza zabezpieczaniem potrzeb wynikających z rozwoju gospodarczego chińska marynarka wojenna ma być trzonem sił zbrojnych w ewentualnej bezpośredniej konfrontacji ze Stanami Zjednoczonymi, a także zapewnić skuteczność działań przeciwko Tajwanowi, w przypadku konieczności podjęcia działań antysanacyjnych.

Chiny jako jedyny członek elitarnej Rady Bezpieczeństwa ONZ nie miały na stanie marynarki wojennej żadnego lotniskowca³⁴, co wpływało także negatywnie na wizerunek potencjału sił zbrojnych Państwa Środka. Był to wynik słabej pozycji ekonomicznej kraju i braku zdolności do utworzenia i utrzymania tego typu jednostek. Program budowy lotniskowców rozpoczęto od kupna w 1985 r. od Australii lekkiego lotniskowca, który został rozebrany, a jego pokład zmontowany na lądzie służył do ćwiczeń pilotów chińskiego lotnictwa morskiego³⁵. Chińskie przedsiębiorstwa prywatne odkupiły od Rosjan dwa krążowniki lotnicze Kijów i Mińsk, które zacumowane do nabrzeży portowych służą jako baza przemysłu rozrywkowego – hotele i kasyna. W 1998 r. chińska firma z Makau odkupiła od Ukrainy za 20 mln dol. poradziecki lotniskowiec „Wariag”, który po długim okresie uzgodnień z Turcją przetransportowano do stoczni w porcie Dalian w północno-wschodniej prowincji Liaoning. Do 2005 r. prowadzono prace konstrukcyjne, a jednostkę przekazano PLAN do użytkowania 23 września 2012 r., nadając jej imię „Liaoning”. Ministerstwo Obrony ChRL wydało w związku z tym faktem oświadczenie, w którym poinformowano, że „*Liaoning* zwiększy ogólną siłę operacyjną chińskiej marynarki i będzie przyczyniał się do efektywnej ochrony suwerenności narodowej, bezpieczeństwa i interesów rozwojowych”³⁶. Plany modernizacji chińskiej marynarki wojennej przewidują wprowadzenie do służby w 2015 r. kolejnego lotniskowca o napędzie konwencjonalnym, tym razem jednak dużego, umożliwiającego

³⁴ Lotniskowcami dysponują obecnie marynarki wojenne: USA, Wielkiej Brytanii, Federacji Rosyjskiej, Indii, Tajlandii, Hiszpanii, Włoch, Brazylii, do państw tych dołączyły Chiny. Por. M. Wojnar, *Lotniskowiec Liaoning. Rozmowa MSZ Chin i Japonii*, 16.10.2012, <http://www.polska-azja.pl/2012/10/09/lotniskowiec-liaoning>.

³⁵ P. Sokala, *Czego smok szuka na morzu? – czyli modernizacja chińskiej marynarki wojennej i jej konsekwencje dla systemu bezpieczeństwa Azji i Pacyfiku*, [w:] *Oblicza Chin na początku XXI wieku. Historia. Polityka. Społeczeństwo*, red. J. Marszałek-Kawa, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 220.

³⁶ *Pierwszy chiński lotniskowiec wypłynął w morze*, 2011, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,10092255,Pierwszy_chiński_lotniskowiec_wypłynął_w_morze.html, 12.06.2015.

start i lądowanie samolotów typu Su-33. Do 2020 r. Chińczycy planują wyposażyć PLAN w kolejne dwa lotniskowce o napędzie atomowym³⁷.

Według amerykańskich obserwatorów wyposażenie „Liaoninga” stanowią nowoczesne myśliwce J-15 w liczbie 30-50 sztuk oraz samoloty pionowego startu i lądowania, helikoptery, a także samolot-cysterna i jednostka wyposażona w system AWACS³⁸. Gdy Chiny utworzą zespół okrętów, które wejdą w skład grupy „Liaoninga”, osiągną zdolność podejmowania akcji na pełnym oceanie, co jest szczególnie istotne z punktu widzenia działań na wodach najbliższych archipelagom wysp i Tajwanu, stanowiących szczególnie konfliktogenny element regionalnych stosunków międzypaństwowych, w które zaangażowane są także Stany Zjednoczone.

Ogólny stan jednostek chińskiej marynarki wojennej wskazuje na ich znaczne zacofanie pod względem technicznym w stosunku do sił Stanów Zjednoczonych, lecz wyraźny jest postęp w tym zakresie, inicjowany znacznymi środkami kierowanymi z budżetu państwa. Szacuje się, że wydatki w tym sektorze kumulują ok. 1/3 wszystkich wydatków militarnych Państwa Środka, szacowanych na 150-200 mld dol. (Chiny przedstawiają znacznie niższy poziom wydatków wojskowych, które w 2011 r. wynieść miały 91,5 mld dol., co jest krytykowane przez inne państwa jako celowe przekazywanie nieprawdziwych informacji)³⁹. Chiny wprowadzają nowe, nowoczesne i wyposażone w najnowsze technologie jednostki zakupione w Rosji. Należą do nich niszczyciele raketowe klasy *Sowrimienyj* oraz *Luyang II*, *Luang I*, *Luhai* i *Luhu*, a także fregaty czterech nowych klas: *Jangwei I* i *II*, *Jiangkai I*, *Jiangkai II* i *Jianghu*⁴⁰. Niszczyciele wyposażane są w rakiety typu DF-21 z głowicami manewrującymi o masie ok. 600 kg, zdolne do niszczenia okrętów wyposażonych w system Aegis BMD, a nawet lotniskowców operujących w odległości do 1750 km. Z najnowszych informacji wynika, że marynarka wojenna Chin sukcesywnie wprowadza do służby jednostki klasy korweta wyposażone w system *stealth*, dzięki któremu są niewidoczne dla konwencjonalnych radarów, a także wyrzutnie raketowe pocisków przeciwokrętowych JL-83 oraz systemy przeciwlotnicze FL-3000N i inną broń szybkostrzelną oraz wyrzutnie torped. Mają one zastąpić przestarzałe okręty, podnosząc wydatnie zdolność bojową marynarki wojennej⁴¹.

Siły morskie ChALW intensywnie rozbudowują także flotę okrętów podwodnych wyposażonych w napęd diesla klasy *Kilo* zakupionych od Rosji oraz budują własne tego typu jednostki klasy *Song*, a także wprowadziły do służby okręty typu *Yuan* o napędzie diesla, które mogą dysponować cichym, niezależnym od powie-

³⁷ B. Kaczmarzyk, *Chiny panami mórz?*, 15.01.2013, <http://www.politykaglobalna.pl/2012/12/chinczycy-panami-morz>

³⁸ R. O'Rourke, *China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities – Background and Issues for Congress*, CRS, 2012, s. 17-18.

³⁹ R. O'Braien, *Dwukierunkowy wzrost potęgi militarnej Chin*, 13.09.2011, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/arttykul,1069,Dwukierunkowy_wzrost_potegi_morskiej_Chin.

⁴⁰ R. O'Rourke, *China Naval Modernization: Implication for U.S. Navy Capabilities – Background and Issues for Congress*, CRS, 2009.

⁴¹ *Marynarka wojenna Chin otrzyma nowy „niewidzialny” okręt*, http://ppolish.ruvr.ru/2013_02_27/Marynarka-wojenna-Chin-otrzyma-nowy-niewidzialny-okret, 27.03.2013.

trza systemem napędowym. Pracują również nad własnym okrętem podwodnym o napędzie atomowym klasy *Shang*⁴². Najnowsze okręty podwodne wyposażane są w rakiety DF-21, a także JL-2, o charakterystyce zbliżonej do DF-31, zdolne do przenoszenia kilku głowic, także nuklearnych.

Źródła amerykańskie oceniają potencjał głównych chińskich sił morskich na: okręty podwodne o napędzie nuklearnym – 5; okręty podwodne o napędzie diesla – 48; niszczyciele – 26; fregaty – 53; patrolowce raketowe – 86; okręty desantowe – 51⁴³, do których należy dodać lotniskowiec, wprowadzony do służby we wrześniu 2012 r., lecz nie osiągnął on jeszcze pełnej zdolności bojowej. Przewiduje się, że cała eskadra, w której skład wchodzi „Liaoning”, osiągnie pełną zdolność wykonywania zadań bojowych pod koniec 2015 r.

Chińska marynarka wojenna planuje także budowę, na wzór amerykański, sieci baz rozmieszczonych w różnych regionach świata⁴⁴, które umożliwią dekoncentrację różnych rodzajów zespołów operacyjnych i pozwolą na oddalenie działań wojennych od terenów własnego kraju, a także, co istotne z punktu widzenia strategii ofensywnej, skracanie czasu reakcji w przypadku sytuacji kryzysowych oraz podejmowanie działań wyprzedzających.

PLAN nie dysponuje jeszcze siłami zdolnymi do bezpośredniej konfrontacji z siłami Stanów Zjednoczonych, jednak wspierane działaniami wojsk raketowych i lotnictwa już dziś zapewniają bezpieczeństwo państwa w przypadku zagrożenia od strony morza, które już raz w historii Państwa Środka przyniosło w XIX i XX w. utratę jego samodzielności. Dalszy rozwój sił morskich będzie postępował wraz z rozwojem gospodarczym kraju, a plany chińskich przywódców sięgają 2049 r. Bez odpowiedzi pozostaje dziś pytanie: czy Chiny będą jedynie zabezpieczały własny kraj przed potencjalnym zagrożeniem, czy też podejmą działania ofensywne, wychodząc znacznie dalej niż obszar wód terytorialnych?

2.3. Siły powietrzne

Siły powietrzne Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej zorganizowane są w siedmiu wielkich okręgach wojskowych: Pekin, Shengyang, Lanzhou, Chengdu, Guangzhou, Jinan i Nanjing, w których służy ok. 420-470 tys. żołnierzy, w tym ok. 160 tys. odbywających zasadniczą służbę wojskową⁴⁵. Precyzyjne ustalenie łącznej liczby jednostek powietrznych, podobnie jak w przypadku innych rodzajów sił ChALW, jest trudne, dostępne źródła podają różne informacje, ocenia się więc

⁴² R. O’Braien, *Dwukierunkowy wzrost potęgi militarnej Chin*, op. cit.

⁴³ R. O’Rourke, *China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities...*, op. cit., s. 39.

⁴⁴ *Chiny będą miały bazę wojskową na spornych wyspach na Morzu Południowochińskim*, <http://www.politykaglobalna.pl/2012/07/chiny-beda-mialy-baze-wojskowa-na-spornych-wyspach-na-morzu-poludniowochińskim>, 28.08.2012.

⁴⁵ I. Topolski, *Pozycja militarna ChRL*, op. cit., s. 81.

ich stan na 2500–3500 jednostek⁴⁶, z których jednak większość jest przestarzała technicznie i ze względu na ograniczone możliwości bojowe, jakie stawiają współczesne realia, służy głównie celom szkoleniowym i rutynowym lotom planowych lotów dozorowych. Jednak rozwój, który dotyczy także tego segmentu sił zbrojnych, przynosi ciągły postęp, przy czym, co wydaje się bardzo istotne, rośnie udział nowoczesnych jednostek produkcji własnej, zarówno na podstawie umów zawartych z producentami zagranicznymi, głównie Rosją, jak też w wyniku własnych osiągnięć konstrukcyjnych, często wiązanych z nielegalnym pozyskaniem pojedynczych egzemplarzy produkcji zachodniej. Wskazuje się, że najnowszy produkt chińskiego przemysłu zbrojeniowego – niewidzialny dla radarów samolot myśliwsko-bombowy J-20 – został zbudowany z wykorzystaniem technologii pochodzących z amerykańskiego F-117 Nighthawk, którego istotne fragmenty dostarczyła Chinom Serbia po jego zestrzeleniu w czasie amerykańskiej interwencji na Bałkanach⁴⁷. Jednostki te są już w fazie testów, a do służby mają wejść w 2017 r.⁴⁸ Innym przykładem jest rodzima chińska jednostka J-10, myśliwiec przeznaczony także do służby na lotniskowcach, wzorowany na amerykańskich F-16 A/B, którego jeden egzemplarz Chińczycy otrzymali od Egiptu. Chińska wersja jest napędzana rosyjskimi silnikami odrzutowymi, a wyposażenie stanowią rosyjskie radary i izraelska awionika⁴⁹. Znany jest także fakt nielegalnego pozyskania przez Chiny dokumentacji amerykańskiego samolotu transportu strategicznego C-17, którą Chińczykom miał sprzedać pracownik Boeinga w lipcu 2009 r.⁵⁰

Szacuje się, że chińskie lotnictwo wojskowe dysponuje następującymi jednostkami sił powietrznych⁵¹:

- myśliwiec wielozadaniowy Chengdu J-10 – wersja J10A/B i J10S – 200 szt.;
- myśliwiec wielozadaniowy Su-30 – wersja Su-30MMK – 76 szt.;
- myśliwiec wielozadaniowy Shenyang J-11 – wersja J10A i J10B – 120 szt.;
- myśliwiec przewagi powietrznej Suchoj Su-27 – wersja Su-27SK i Su-27UBK – 69 szt.;
- myśliwiec przechwytyjący Shenyang J-8II – wersja J-8A/J-8B – 96 szt.;
- myśliwiec Chengdu J-7 – wersja J-7 (kopia MIG-21F13) – 389 szt.;
- myśliwiec szturmowy Xi'an JH-7 – wersja JH7/A – 72 szt.;
- samolot bliskiego wsparcia Nanchang Q-5 (rozwiniecie J-6/Mig19) – wersja Q5 – 119 szt.;
- bombowiec strategiczny Xi'an H-6 (licencyjna kopia Tu-16) – wersja H-6 – 120 szt.;

⁴⁶ Por. K. Möller, *Polityka bezpieczeństwa i rola wojska w aspekcie międzynarodowym*, [w:] *Chiny. Przemiany państwa i społeczeństwa w okresie reform 1978-2000*, red. K. Tomala, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2003, s. 241; Siły Powietrzne Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej, http://pl.wikipedia.org/wiki/Si%C5%82y_Powietrzne_Chi%C5%84skiej_Armii_LudowoWyzwole%C5%84czej, 15.05.2013.

⁴⁷ R. O'Braien, *Dwukierunkowy wzrost potęgi militarnej Chin*, op. cit.

⁴⁸ *Chiny na ścieżce zbrojeń*, <http://notabene.org.pl/index.php/chiny-na-sciezce-zbrojen/>, 12.07.2012.

⁴⁹ S.W. Mosher, *Hegemon. Droga Chin do dominacji*, op. cit., s. 132.

⁵⁰ P. Behrendt, 2013a, *Chiny rozwijają własny samolot transportu strategicznego*, 27.02.2013, http://www.konflikty.pl/a,4976,Militaria,Chiny_rozwijaja_wlasny_samolot_transportu_strategicznego.

⁵¹ *Siły Powietrzne Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej*, op. cit.

- samolot wczesnego ostrzegania KJ-2000 (zmodyfikowany w Chinach H-76) – 5 szt.;
- samolot wczesnego ostrzegania KJ-200 (na bazie Y-8) – 2 szt.;
- samolot do szkoleń wstępnych i podstawowych CJ-6; JL-8 – ponad 490 szt.;
- samolot do szkoleń zaawansowanych L-15 – 2 szt.;
- strategiczny samolot transportowy H-76 – wersja H-76MD – 20 szt.;
- lekki samolot transportowy Harbin Y-12 – powyżej 1 szt.;
- lekki samolot transportowy Harbin Y-11 – 50 szt.;
- taktyczny samolot transportowy Shaanxi Y-8 (kopia An-12) – 45 szt.;
- lekki samolot transportowy Xi'an Y-7 – 80 szt.;
- lekki samolot transportowy Shijiazhuang Y-5 – 300 szt.;
- samolot transportu VIP-ów Bombardier Challenger 600 – wersja CL-601 – 5 szt.;
- tankowiec powietrzny Xi'an H-6 – wersja HY-6 – 10 szt.;
- śmigłowiec transportowy Mi-17 – 330 szt.;
- ciężki śmigłowiec transportowy Changhe Z-8 (licencja Super Frelon) – 8 szt.;
- wielozadaniowy śmigłowiec bojowy Harbin Z-9 (licencja Eurocopter Dauphin) – 210 szt.;
- śmigłowiec szturmowy Changhe WZ-10 – 10 szt.;
- śmigłowiec bojowy Changhe Z-11 (licencja Eurocopter Ecureuil) – 60 szt.;
- śmigłowiec transportowy Eurocopter AS 532 Cougar – wersja AS-532 – 6 szt.;
- śmigłowiec transportowy Sikorsky UH-60 Black Hawk – wersja S-70C – 16 szt.;
- śmigłowiec szkolny Harbin HC-120 – 93 szt.

Myśliwce Su-27 wyposażone są w nowoczesne radary i rakiety AA-11 z naprowadzaniem radarowym, zdolne uderzyć w cel znajdujący się poza polem widzenia. Mają one zapewnić siłom zbrojnym Chin przewagę lotniczą wobec najbliższych sąsiadów, zatem ich liczba będzie rosła. Myśliwce szturmowe JH-7 wyposażane są w system zapewniający niewykrywanie przez radary, a w jednostkach wczesnego ostrzegania znajduje się system AWACS, który dzięki współpracy z systemem satelitów umożliwia naprowadzanie rakiet bliskiego i średniego zasięgu⁵².

Na początku 2013 r. Chiny zawarły z Rosją umowę na zakup 36 nowoczesnych bombowców strategicznych Tu-22M3 o łącznej wartości 1,5 mld dol., które po dołączeniu do sił zbrojnych ChALW otrzymają nazwę H-10. Będą one produkowane w chińskich fabrykach. Są to jednostki o zmiennej geometrii skrzydeł i o dalekim zasięgu przeznaczone do ataków z morza, niszczące cele z niskiej wysokości, co zapewnić ma niewykrywalność przez radary przeciwnika⁵³. Chińska armia zamówiła

⁵² S.W. Mosher, *Hegemon. Droga Chin do dominacji*, op. cit., s. 132.

⁵³ *Chiny kupują 36 rosyjskich bombowców strategicznych*, <http://zmianyaziemi.pl/wiadomosc/chiny-kupuja-36-rosyjskich-bombowcow-strategicznych>, 27.02.2013.

także u rosyjskich producentów kolejne 52 śmigłowce Mi-171, z dostawą w latach 2013-2014, wyposażone w specjalne silniki poprawiające pracę jednostek w terenach wysokogórskich, a na ich pokładzie znajdzie się sprzęt niezbędny do prowadzenia akcji ratunkowych lub działań nocnych⁵⁴. Chiński przemysł zbrojny pracuje także nad nowym samolotem transportu strategicznego Y-20, który jest w fazie prób. Jednostka zbliżona jest parametrami do amerykańskiego C-17 Globemaster III i rosyjskiego Il-76, o ładowności ponad 60 t i zasięgu z maksymalnym ładunkiem ok. 4,4 tys. km⁵⁵.

Agencje informacyjne podają, że Chiny intensywnie rozbudowują także sieć lotnisk, z których 40 będzie znajdowało się pod ziemią, pozwalając na zabezpieczenie przed atakami wroga ok. 1,5 tys. własnych jednostek powietrznych, a koszt ich budowy szacuje się na ok. 90 mld dol.⁵⁶

Siły operacyjne chińskiego lotnictwa intensywnie podnoszą standard poziomu technologicznego wyposażenia technicznego, a także rozwijają nowoczesne systemy łączności i innych działań logistycznych. Już dziś stanowią istotny element równowagi sił symetrycznych, głównie w stosunku do sił armii amerykańskiej, a braki rozwojowe są konsekwentnie eliminowane. Siły powietrzne ChALW to także istotny element sił strategicznych, ze względu na zdolność przenoszenia broni masowego rażenia na znaczne odległości.

2.4. Armia lądowa

Siły lądowe ChALW zorganizowane są w siedmiu wielkich okręgach wojskowych: Pekin, Shenyang, Lanzhou, Chengdu, Guangzhou, Jinan, Nanking, które dzielą się na 27 rejonów wojskowych, ich obszar pokrywa się z obszarem jednostek administracyjnych sześciu prowincji⁵⁷. Ze względów strategicznych i wymagań stawianych współczesnemu polu walki, szczególnie w zakresie działań w strefach morskich i oceanicznych, które są postrzegane przez chińskich strategów jako główny kierunek zagrożenia, znaczenie wojsk lądowych uznano za drugorzędne, lecz istotne z uwagi na zapewnienie bezpieczeństwa na ogromnym obszarze kraju oraz potencjalną (choć mało prawdopodobną) możliwość wystąpienia zagrożenia z głębi kontynentu, a także zagrożeń wewnętrznych limitowanych pogłębiającymi się sprzecznościami, nieuniknionymi w trakcie procesu modernizacji kraju.

Wyposażenie jednostek lądowych jest systematycznie unowocześniane, głównie w zakresie systemów obrony przeciwlotniczej oraz systemów obrony przeciwpancernej. Dysponują ok. 3 tys. wieloprowadnicowych wyrzutni raketowych,

⁵⁴ M. Hypś, *52 Mi-171 dla Chin*, 27.02.2013, http://www.konflikty.plo/a,4647,Militaria,52_Mi-171_dla_Chin.html.

⁵⁵ P. Behrendt, 2013a, op. cit.

⁵⁶ *Chiny budują 40 tajnych lotnisk na 1,5 tys. maszyn*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/chiny-buduja-40-tajnych-lotnisk-na-1-5-tys-maszyn,201893.html>, 15.05.2013.

⁵⁷ I. Topolski, *Pozycja militarna ChRL*, op. cit., s. 79.

ok. 182 śmigłowcami, 5 tys. wozów opancerzonych i transporterów opancerzonych i prawie 9 tys. czołgów, w tym nowoczesnych typu 88B, 88C i 98⁵⁸.

Rys. 3. Podział terytorium ChRL na wielkie okręgi wojskowe
Źródło: *Schematic Map...*, 2013

Wojska lądowe ChALW, w liczbie ok. 1,6 mln, podzielone są na 18 grup armii, z których 9 rozlokowanych jest wzdłuż wybrzeży Cieśniny Tajwańskiej. W skład sił lądowych wchodzi dwadzieścia samodzielnych dywizji piechoty, dziesięć dywizji pancernych, pięć dywizji piechoty zmechanizowanej, pięć dywizji artylerii, dwie brygady piechoty morskiej⁵⁹. Ich zadaniem jest ochrona granic lądowych kraju, prowadzenie działań defensywnych w warunkach wojny na terenie kraju, zabezpieczanie wewnątrz krajowych dróg transportowych, zarówno tych dla środków komunikacyjnych, jak też linii energetycznych i rurociągów transportujących paliwa, przed działaniami dywersyjnymi i atakami terrorystycznymi. Jednostki desantowe przygotowywane są do operacji dywersyjnych na tyłach wroga oraz prowadzenia działań pacyfikacyjnych, także w stosunku do Tajwanu i innych wysp Morza Południowochińskiego.

Modernizację strategii sił lądowych i ich wyposażenia bojowego oraz infrastruktury pomocniczej wyznacza determinant osiągnięcia zdolności do prowadzenia działań wojennych w trybie całodobowym, przy wykorzystaniu nowoczesnych

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ K. Hołdak, *Strategiczna rywalizacja Chin ze Stanami Zjednoczonymi*, 20.03.2010, http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&resrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CC0QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.bbn.gov.pl%2Fdownload%2F1%2F938%2Fnierap2_strategiczna_rywalizacja_chin.pdf&ei=Ux-2UY7aGoyxhAfyu4CICQ&usq=AFQjCNHbyKjGa9thi2jZKwep9xXmAe216w&bv=bv.47534661,d.ZG4.

środków łączności i dowodzenia oraz środków przeciwpancernych zdolnych do pokonania najnowocześniejszych jednostek bojowych przeciwnika⁶⁰.

Utrzymywanie licznej i coraz lepiej uzbrojonej armii lądowej wynika z czynnika historycznego, który wzmacnia poziom obawy zagrożeniem od strony lądu, czego dobitnym dowodem była japońska inwazja, przekształcona w wieloletnią okupację znacznej części kraju, głównie najlepiej rozwiniętej gospodarczo, którą Japończycy skutecznie drenowali do budowy własnej hegemonii w regionie.

Innym z celów, jakie wyznaczono jednostkom lądowym ChALW, jest zapewnienie pokoju wewnętrznego, co rozumie się jako zapewnienie bezpieczeństwa w związku z możliwym wystąpieniem konfliktów wewnętrznych, głównie na tle etnicznym, a w przyszłości, co także prawdopodobne, na tle ekonomicznym. Jednostki te zapewniają także bezpieczeństwo komunistycznych przywódców oraz najważniejszych obiektów politycznych i gospodarczych kraju.

2.5. Militarne wykorzystanie cyberprzestrzeni

Jak bardzo istotnym elementem w wymiarze działań sił zbrojnych jest wykorzystanie cyberprzestrzeni, ocenić można na przykładzie działań Izraela przeciwko Syrii. Dzięki zaaplikowaniu do systemu obrony przeciwlotniczej Syrii złośliwego oprogramowania, została zachwiana skuteczność wykrywania jednostek powietrznych, co umożliwiło izraelskim F-16 przeprowadzenie skutecznego ataku na syryjską elektrownię atomową⁶¹. Jak efektywne mogłyby być cyberataki na systemy finansowe poszczególnych państw lub inne odpowiedzialne za zarządzanie główną infrastrukturą związaną z utrzymaniem zdolności obronnej? Trudno tego aspektu nie doceniać we współczesnej rzeczywistości i strategii wobec konfliktów międzynarodowych. Docenili go także chińscy przywódcy.

Jiang Zemin, przywódca Chin trzeciej generacji, wyznaczył cztery strategiczne obszary bezpieczeństwa państwa, do których zaliczył⁶²:

1. Bezpieczeństwo polityczne jako najważniejszy punkt bezpieczeństwa komparatywnego.
2. Bezpieczeństwo ekonomiczne jako główny punkt bezpieczeństwa państwa.
3. Bezpieczeństwo militarne jako filar bezpieczeństwa państwa.
4. Bezpieczeństwo informacyjne.

Ustępując ze stanowiska sekretarza generalnego KPCh, Hu Jintao uznał kwestię bezpieczeństwa informacyjnego za jeden z głównych wyznaczników modernizacji Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej, wyznaczając kierunki rozwoju armii, stwierdził m.in.: „Powinniśmy niezachwianie wdrażać pełne

⁶⁰ M. Piekarski, *Chiny w świecie jednobiegunowym. Militarny punkt widzenia*, [w:] *Współczesne Chiny. Kultura, polityka, gospodarka*, red. M. Pietrasiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005, s. 105.

⁶¹ M. Lakomy, *Cyberwojna jako rzeczywistość XXI wieku*, 7.01.2013, <http://www.geopolityka.org/analizy/1813-cyberwojna-jako-rzeczywistosc-XXI-wieku>.

⁶² D. Mierzejewski, *Koncepcja bezpieczeństwa Chińskiej Republiki Ludowej*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, (red.) R. Zięba, WAIiP, Warszawa 2008, s. 186.

zastosowanie technologii IT, jako cel modernizacji militarnej i kontynuować te zadania. Powinniśmy (...) prowadzić szerokie szkolenia wojskowe w skomputeryzowanych warunkach, a także rozszerzyć zintegrowane możliwości bojowe oparte na powszechnym zastosowaniu technologii IT (...)”⁶³. Chińscy przywódcy uważają, że współczesna wojna toczyć się będzie między innymi w wymiarze cyberprzestrzeni, która stanowi jedną z płaszczyzn dla działań wojsk w trakcie międzynarodowego konfliktu⁶⁴.

Zatem militarne wykorzystanie cyberprzestrzeni uznano za strategiczny warunek prowadzenia skutecznych działań armii w warunkach wojny obronnej, wymagający rozwoju zdolności w zakresie działań asymetrycznych, głównie „cyberwalki” i szpiegostwa elektronicznego⁶⁵, a z pewnością także prowadzenia działań w zakresie dywersji internetowej z wykorzystaniem globalnej sieci⁶⁶. Chińscy przywódcy docenili kluczowe znaczenie systemów elektronicznych, łączności komputerowej i odpowiedniego oprogramowania w aspekcie militarnym (oraz cywilnym), a także konieczność rozwoju skutecznego ingerowania w systemy przeciwnika, począwszy od osiągnięcia zdolności do przerywania jego wewnętrznej łączności, po wprowadzenie zakłócenia pracy całego systemu i działań szpiegowskich w wewnętrznych sieciach strukturalnych umożliwiających pozyskiwanie tajnych informacji.

Amerykańska strona rządowa w raporcie Departamentu Obrony USA z 2009 r. na temat Sił Zbrojnych Chińskiej Republiki Ludowej informowała, że chińskie służby wywiadowcze wykazują największą aktywność i prowadzą agresywną działalność wobec amerykańskich agencji rządowych, wykorzystując do tego celu sieci internetowe. Działania cyberszpiegów z Chin skierowane są także wobec innych państw. W 2009 r. uzyskali dostęp do dokumentów opatrzonych klauzulami tajności i poufności, zabezpieczonych na dyskach Ministerstwa Obrony Indii. Specjaliści z tej dziedziny twierdzą, że przestępcza chińska sieć GhostNet kontroluje 1295 komputerów w 103 krajach świata, z czego jedna trzecia z nich pracowała w ministerstwach spraw zagranicznych, ambasadach, międzynarodowych organizacjach rządowych oraz pozarządowych, a także w mediach⁶⁷.

Również w 2009 r. miał miejsce zmasowany atak chińskich hakerów przeciwko ponad 20 korporacjom amerykańskim, m.in.: Google, Adobe Systems, Northrop Grumman, Yahoo i Symantec. Celem ataku było uzyskanie dostępu do źródeł nowoczesnych technologii oraz specjalistycznego oprogramowania używanego przez te firmy. Zakres działań chińskich hakerów był tak duży, że interweniowała

⁶³ Z. Wiktor, *Hu Jintao. Zdecydowanie postępować drogą do socjalizmu o chińskiej charakterystyce i działać na rzecz ukończenia budowy wszystkich aspektów średniozamożnego społeczeństwa. Raport dla 18. Krajowego Kongresu Komunistycznej Partii Chin, 8 listopada 2012 r. przedstawiony przez Sekretarza Generalnego Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin 8 listopada 2012 w Pekinie, 2012*, broszura w prywatnych zasobach autora.

⁶⁴ Chińscy stratedzy twierdzą, że nowoczesna wojna prowadzona będzie w wymiarze lądowym, powietrznym, morskim, kosmicznym i cyberprzestrzeni. Por. S.W. Mosher, *Hegemon. Droga Chin do dominacji*, op. cit., s. 140.

⁶⁵ E.J. Kopciński, *Modernizacja sił zbrojnych ChRL*, 12.07.2012, <http://bipal-eugen.blogspot.com/2010/12/modernizacja-si-zbrojnych-chrl.html>.

⁶⁶ Por. P. Majka, *Siły zbrojne Chińskiej Republiki Ludowej po 1989 roku*, 12.07.2012, <http://histmag.org/?id=3080>.

⁶⁷ E.J. Kopciński, *Modernizacja sił zbrojnych ChRL*, op. cit.

amerykańska dyplomacja najwyższego szczebla. W porównaniu do 2008 r., w roku 2009 liczba szkodliwego oprogramowania aplikowanego drogą internetową wzrosła do 2,8 mln, tj. o 71% więcej⁶⁸.

Informacje dotyczące wzrostu chińskich zdolności ofensywnych w cyberprzestrzeni oraz programu modernizacji chińskiej armii przedstawiono w raporcie opracowanym na potrzeby Kongresu USA i opublikowano 8 marca 2012 r. W raporcie położono szczególny nacisk na aspekt cyberprzestrzeni jako pola ewentualnego konfliktu oraz intensyfikację modernizacji ChALW do prowadzenia działań ofensywnych w tym wymiarze⁶⁹. Oczywiście, mocarstwa świata nie pozostają obojętne na tego typu działalność i wprowadzają coraz bardziej zaawansowane zabezpieczenia, a kwestii tej nadają priorytet w doktrynach obronnych.

W styczniu 2009 r. sekretarz obrony USA Robert M. Gates w oświadczeniu skierowanym do Senatu USA, Komisji Sił Zbrojnych stwierdził, że obszary największego zagrożenia ze strony chińskiej to plany realizacji cyberwojny i systemów antysatelitarnych, przeciwlotniczych, łodzi podwodnych i pocisków rakietowych⁷⁰.

2.6. Rozwój programu kosmicznego

Przestrzeń kosmiczna i obiekty naturalne są atrakcyjnym miejscem zasobnym w energię i surowce, na które zapotrzebowanie wzrasta wraz z rozwojem gospodarczym. Postęp technologiczny pozwala Chinom na tworzenie i realizację planów udziału w zagospodarowywaniu przestrzeni kosmicznej, którego znaczenie już dawno docenili stratedzy Stanów Zjednoczonych i Rosji (wcześniej ZSRR), a także Unii Europejskiej, tworząc specjalne programy eksploracji kosmosu.

W wyniku zanikania naturalnych źródeł energii i surowców pochodzących ze złóż na Ziemi coraz większe zainteresowanie budzi energia kosmiczna, inspirująca coraz bardziej śmiałe koncepcje budowy kosmicznych elektrowni słonecznych i rozwoju technologii przekazywania jej na Ziemię, głównie do regionów, w których budowa elektrowni tradycyjnych jest utrudniona, nieopłacalna lub wręcz niemożliwa, takich jak pustynne tereny Afryki, obszary Arktyki i Antarktydy, wysokogórskie regiony Himalajów, Andów itp. W 2011 r. NASA podjęła próbę zaprojektowania elektrowni orbitalnej o mocy 1,2 GW, wystarczającej do zabezpieczenia potrzeb 700-tysięcznego miasta⁷¹.

Istotne z punktu widzenia gospodarczego są bogate zasoby surowcowe, jakie znajdują się na asteroidach, a także na Księżycu. Specjaliści NASA ustalili, że asteroida 241 Germania składa się głównie z magnetytu (wysoka koncentracja

⁶⁸ M. Lakomy, *Cyberwojna jako rzeczywistość XXI wieku*, op. cit.

⁶⁹ *Rozwój ofensywnych zdolności Chin w cyberprzestrzeni*, „Tygodnik BBN” nr 76, 8-14 marca 2012 r., <https://www.bbn.gov.pl/download/1/9548/Tygodniknr768-14032012r.pdf>, 12.05.2012.

⁷⁰ *Submitted Statement of DoD Challenges to the Senate Armed Services Committee As Submitted by Secretary of Defense Robert Gates*, 2012, Room SD-106, Dirksen Senate Office Building, Washington, DC, 27 January 2009, www.defenselink.mil/speeches/speech.aspx?speechid=1337, 12.07.2012.

⁷¹ P. Boroń, *XXI wiek – nowa era kosmiczna?*, 7.03.2013, <http://www.geopolityka.org/analizy/1522-xxi-wiek-nowa-era-kosmiczna>.

żelaza ok. 72%, domieszki tytanu, wanadu, manganu, magnezu, chromu), wodoru, amoniaku i azotu. Wartość wszystkich surowców tej asteroidy oszacowano na ponad 100 bln dol., a przewidywany zysk z jej eksploatacji mógłby wynieść nawet 95 bln dol.⁷²

Podobne znaczenie ma Księżyc, na którym stwierdzono znaczące ilości helu-3, wytwarzanego przez Słońce i przenoszonego wraz z wiatrem słonecznym w całym Układzie Słonecznym. Występowanie tego pierwiastka na Ziemi stwierdzono w ilości 10 kg, podczas gdy badania potwierdzają, że 40 ton helu-3 zaspokoiliby roczne zapotrzebowanie na energię elektryczną Stanów Zjednoczonych. Szacuje się, że do wytworzenia jednej tony helu-3 potrzebne jest ok. 200 ton pyłu księżycowego. Na Księżycu występuje także znaczna ilość tytanu, szacowana na ok. 12%, podczas gdy złoża na Ziemi to ok. 0,5-1,5%⁷³.

Jest zatem więcej niż prawdopodobne, że ludzkość rozpocznie eksplorację wszechświata właśnie od Księżyca, a rozwijające się dynamicznie Chiny z pewnością aktywnie będą w tym uczestniczyły, o czym świadczy intensywnie rozwijany program badań kosmicznych Państwa Środa, także w wymiarze bezpieczeństwa państwa i budowy jego systemu obronnego.

W przyjętym w 2006 r. *Długofalowym planie rozwoju naukowo-technicznego na lata 2006-2020* działalność w wymiarze rozwoju technologii kosmicznych zajęła istotne miejsce, szczególnie w zakresie rozwoju wojskowej technologii antysatelitarnej i eksploracji kosmosu, w tym przygotowania chińskiego lotu załogowego na Księżyc poprzedzonego lotami bezzałogowymi i badaniami satelity Ziemi. Do głównych celów programu eksploracji przestrzeni kosmicznej chińskie władze zaliczyły⁷⁴:

1. Stworzenie mechanizmów nadzorujących bezpieczeństwo państwa;
2. Koordynowanie systemu obrony narodowej;
3. Stworzenie systemu łączności satelitarnej;
4. Stworzenie dobrze funkcjonującego przemysłu satelitarnego.

W chińskiej koncepcji rozwoju programu kosmicznego widać brak scentralizowanego systemu zarządzania tą działalnością oraz niejasne relacje między programem cywilnym i wojskowym. Koordynacja cywilnej części programu jest w kompetencji Chińskiej Korporacji Nauk i Technologii Powietrznych, którą powołano w lipcu 1999 r. Natomiast kontrolę nad militarną jego stroną sprawują aż trzy instytucje wojskowe: Siły Powietrzne ChALW, Drugi Korpus Artylerii ChALW, w którego skład wchodzi Strategiczne Wojska Rakietowe, oraz Generalny Zarząd Uzbrojenia Centralnej Komisji Wojskowej. Pomędzy tymi ośrodkami następuje rywalizacja o zwierzchnictwo nad programem kosmicznym, zarówno ze względu prestiżowego i finansowego (budżet ok. 10 mld dol. rocznie), jak również strategicznego⁷⁵. Problem kompetencyjny wymaga rozstrzygnięcia przez

⁷² Ibidem.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ D. Mierzejewski, *Koncepcja bezpieczeństwa Chińskiej Republiki Ludowej*, op. cit., s. 183.

⁷⁵ P. Behrendt, *Smoki w kosmosie*, „Stosunki Międzynarodowe”, nr 75-76, listopad-grudzień 2012.

cywilne zwierzchnictwo chińskich sił zbrojnych, przede wszystkim prezydenta ChRL Xi Jinpinga, który jest równocześnie przewodniczącym Centralnej Komisji Wojskowej. Czy będzie on zdolny do ograniczenia roli armii w tym zakresie? Nie jest to zbyt prawdopodobne.

Historia rozwoju chińskiego programu badań kosmicznych sięga końca lat 50. XX w., kiedy to powołano Centrum Kosmiczne w prowincji Gansu, którego szefem został Qian Xuesen, deportowany z USA za podejrzenia o szpiegostwo chiński naukowiec zajmujący się technologiami raketowymi, będący doradcą amerykańskiej armii. W 1968 r. otwarto w Pekinie Medyczne Centrum Badawcze Lotów Kosmicznych i równolegle podjęto prace nad projektem „Shuguang-1”, którego celem było przygotowanie do 1973 r. załogowego lotu kosmicznego. Realizację tego programu zatrzymano z powodu walk frakcyjnych wewnątrz KPCh, w które zamieszani byli także oficerowie w nim uczestniczący⁷⁶.

24 kwietnia 1970 r. Chińczycy umieścili na orbicie pierwszego satelitę DFH-1, wykorzystując do tego raketę CZ-1 (Chang Zheng – Długi Marsz), a 26 listopada 1975 r. wystrzeliły kolejnego satelitę, którego skutecznie sprowadzono na Ziemię. Chiny były trzecim państwem zdolnym do wysyłania ładunków w kosmos i sprowadzania ich na Ziemię. W latach 1985-2000 Chiny wystrzeliły łącznie 47 satelitów różnego typu, osiągając ponad 90% skuteczności w ich umieszczeniu na orbicie. Satelita DFH-3 umożliwił Chinom budowę własnej satelitarnej sieci komunikacyjnej o przepustowości ponad 70 tys. kanałów telefonicznych, a od 1985 r. Chiny rozpoczęły satelitarne przesyłanie telewizyjny 47 programów Centralnej Chińskiej Telewizji. Chińskie instytucje posiadają także sieć satelitów meteorologicznych, teledetekcyjnych i innych do celów badawczo-rozwojowych i eksperymentalnych, w tym, z pewnością, przeznaczonych do celów militarnych⁷⁷.

Chiny dysponują trzema kosmodromami: w Jiuquan – prowincja Sichuan, w Xichangu – prowincja Gansu oraz w Taiyuan – prowincja Shanxi. Wykorzystywane są one do realizacji zadań własnych w ramach państwowych programów cywilnych i wojskowych, świadczą także liczne usługi komercyjne na zlecenia innych państw i podmiotów gospodarczych⁷⁸.

W kwietniu 1992 r. chińskie władze ogłosiły Projekt 921, którego celem była budowa załogowego statku kosmicznego i pierwszy lot załogowy. Projekt rozszerzono o budowę stacji orbitalnej (Projekt 921-1) oraz budowę wahadłowca (Projekt 921-2). Pierwszy bezałogowy lot odbył się w dniach 20-21 listopada 1999 r., a w kolejnych trzech latach przeprowadzono trzy kolejne próby przygotowujące do lotu załogowego, który miał miejsce w październiku 2003 r. – misja statku Shenzhou-5, a dwa lata później kolejna – Shenzhou-6. W 2008 r., podczas misji Shenzhou-7, chiński astronauta po raz pierwszy wyszli poza statek na orbicie, a we wrześniu 2011 r.

⁷⁶ B. Kowalski, *Chiński program kosmiczny*, [w:] *Współczesne Chiny. Kultura, polityka, gospodarka*, red. M. Pietrasiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005, s. 234-235.

⁷⁷ *Ibidem*, s. 235-236.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 237.

umieszczono na orbicie okołoziemskiej pierwszy element przyszłej chińskiej bazy kosmicznej – moduł laboratoryjny Tiangong-1, do którego miesiąc później z powodzeniem dokował bezzałogowy Shenzhou-8⁷⁹. 24 czerwca do Tiangong-1 skutecznie dokował załogowy statek kosmiczny Shenzhou-9 z trójką astronautów na pokładzie, a samo połączenie jednostek zostało przeprowadzone w trybie ręcznym. W misji uczestniczyła pierwsza Chinka – Liu Yang⁸⁰. W ramach programu budowy stacji kosmicznej 11 czerwca 2013 r. odbyła się kolejna misja Shenzhou-10⁸¹, a budowa stacji kosmicznej ma być ostatecznie ukończona w 2020 r., zaś w 2022 r. chińscy astronauta wyładować mają na Księżycu⁸².

W 2013 r. Chiny wystrzeliły na orbitę okołoziemską kolejnych 20 satelitów. Już dziś mają ich ok. 200, co stanowi ok. 20% wszystkich krążących wokół Ziemi. Chiny rozwijają swój program kosmiczny ze względu na tworzenie przez Stany Zjednoczone pasa obrony przeciwrakietowej od Alaski do Australii poprzez Japonię, Koreę Północną i Filipiny. Chiny przygotowują się do ewentualnego powstrzymania Stanów Zjednoczonych w kosmosie. Szczególną uwagę będą zatem poświęcać obronie przeciwlotniczej, ponieważ możliwości systemu w dziedzinie międzykontynentalnych rakiet balistycznych są ograniczone. Jednym z celów programu kosmicznego jest otrzymanie pełniejszej informacji o istniejących amerykańskich bazach. Jest prawdopodobne, że celem chińskiego programu kosmicznego jest także śledzenie wystrzelonych pocisków podczas opracowywania elementów amerykańskiego systemu obrony przeciwlotniczej w Azji oraz monitorowanie sojuszników Stanów Zjednoczonych – Japonii, Korei i Tajwanu⁸³.

W ramach programu kosmicznego Chiny rozbudowują zdolność zwalczania obcych satelitów. Pierwszą taką próbę podjęto 11 stycznia 2007 r. Rakieta wystrzelona z centrum kosmicznego w Xichang skutecznie trafiła w satelitę orbitującego na wysokości ok. 800 km ponad Ziemią. Tym samym Chiny stały się trzecim państwem, po USA i Rosji, zdolnym do przeprowadzenia takich działań w kosmosie, budząc obawy innych państw związane z brakiem dostatecznych informacji dotyczących ostatecznych celów działań prowadzonych w tym zakresie i uzyskania przez Chiny zdolności do prowadzenia działań mogących zniszczyć system komunikacyjny nie tylko cywilny, lecz także stanowiący istotny element potencjału militarnego innych państw, głównie Stanów Zjednoczonych⁸⁴.

Chiny budują również własny system antyrakietowy, czego dowodem jest udana próba antyrakietowa, o której Ministerstwo Obrony ChRL poinformowało 27 stycznia 2013 r. System ten ma docelowo spełniać zadanie „tarczy antyrakietowej”

⁷⁹ P. Behrendt, *Smoki w kosmosie*, op. cit.

⁸⁰ B. Kowalski, *Chiński program kosmiczny*, op. cit.

⁸¹ *President Xi voices congratulations on Shenzhou-10 launch*, http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-06/11/c_132448195.htm, 12.06.2013.

⁸² P. Behrendt, *Smoki w kosmosie*, op. cit.

⁸³ W. Fiodorow, *Chiny podbijają kosmos*, Agencja prasowa i radio „Sputnik”, 25 I 2013, <https://pl.sputniknews.com/polish.ruvr.ru/2013.01.25/Chiny-podbijaja-kosmos/>.

⁸⁴ A. Kobyłka, *Satelita zestrzelony, pytania pozostają*, 11.01.2013, <http://www.psz.pl/tekst-3922/Aleksander-Kobyłka-Satelita-zestrzelony-pytania-pozostaja>.

i obejmować będzie ochronę ładu, akwenów morskich i przestrzeni powietrznej⁸⁵. Wymaga on koordynacji działań, dokładnego systemu naprowadzania, a jego elementami mają stać się: radar umożliwiający obserwację pozahoryzontalną oraz sieć satelitów, których liczba do 2014 r. ma wzrosnąć do 60, a z nich 11 prowadzić będzie obserwację oceanu i dostarczać danych do naprowadzania rakiet. W latach 2015-2020 Chiny zamierzają także zbudować własny system nawigacyjny konkurujący z amerykańskim GPS i rosyjskim GLONASS.

Jak wynika z powyższej analizy, postępuje proces równoważenia dotychczasowej przewagi USA w tej dziedzinie, a wyścig do osiągnięcia dominacji w kosmosie dopiero się zacznie. Z pewnością dołączą do niego także inne wschodzące mocarstwa i będzie rozwijał się zarówno w wymiarze politycznym, jak i militarnym i gospodarczym, a do jego eskalacji przyczynią się nieprecyzyjne przepisy dotyczące zagospodarowania przestrzeni kosmicznej i hierarchizacji uczestnictwa poszczególnych uczestników stosunków międzynarodowych. Wraz z rosnącym znaczeniem potęgi militarnej Chin pozycja Państwa Środka także w tej kwestii będzie istotna i adekwatna do roli, jaką będzie odgrywało w wymiarze komplementarnym.

3. Ludowa Policja Wojskowa, służby bezpieczeństwa wewnętrznego, służba pożarnicza oraz służby graniczne

Ludowa Policja Wojskowa licząca ok. 660 tys. osób stanowi część sił zbrojnych, jest podporządkowana Radzie Państwa oraz Centralnej Komisji Wojskowej. Odpowiada między innymi za zapewnienie bezpieczeństwa publicznego (w tym zakresie jednostki podlegają również ministrowi do spraw bezpieczeństwa publicznego). Składają się na nie służby bezpieczeństwa wewnętrznego (w tym ochrony kopalń złota i innych surowców, szlaków komunikacyjnych), służba pożarnicza oraz służby graniczne. W czasie pokoju pełnią funkcje ochronne, w zakresie reagowania kryzysowego oraz zwalczania terroryzmu. W czasie wojny wspierają siły zbrojne w operacjach obronnych⁸⁶.

W drugiej połowie lat 90. ChALW przekazała siłom bezpieczeństwa wewnętrznego czternaście dywizji, z których utworzono „mobilne dywizje” zdolne do szybkiego podjęcia działań operacyjnych poza granicami „rodzinnej” prowincji. Oficjalny budżet sił wewnętrznych w Chinach przewyższa budżet, jakim dysponuje ChALW⁸⁷, co pozwala wyciągnąć wnioski, jak istotne dla komunistycznych władz jest utrzymanie bezpieczeństwa wewnątrz państwa, sprawne zapobieganie

⁸⁵ *Chińska tarcza antyrakietowa coraz bliżej*. „Test spełnił wyznaczone mu cele”, 2013 <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/chinska-tarcza-antyrakietowa-coraz-blizej-test-speelnił-wyznaczone-mu-cele,302741.html>, 12.06.2015.

⁸⁶ A. Krzyżanowska, *Biała księga obronności Chin – pokojowe deklaracje i realia*, op. cit., s. 67.

⁸⁷ *Military And Security Developments Involving the People's Republic of China 2013: Beware Of The Dragon...*, <https://luckybogey.wordpress.com/2013/05/13/military-and-security-developments-involving-the-peoples-republic-of-china-2013-beware-of-the-dragon/>, 10.06.2013.

ewentualnym aktem terrorystycznym i pacyfikowanie separatystycznych wystąpień mniejszości narodowych lub projekcji niezadowolenia społecznego wynikającego z niesprawiedliwego udziału w korzyściach, jakie niesie wzrost gospodarczy, i zwiększających się różnic w dochodach między wsią i miastem oraz regionami zachodu i interioru w porównaniu do wschodnich prowincji nadmorskich.

Zatem działania sił bezpieczeństwa wewnętrznego zorientowane są do wewnątrz kraju, w przeciwieństwie do sił zbrojnych ChALW, których orientacja systematycznie przybiera orientację zewnętrzną, gdzie pojawia się czynnik ofensywny, co prawda jeszcze nie dominujący, lecz jego znaczenie wzrasta wraz z rozwojem potencjału armii i wzrostem zdolności do prowadzenia działań ofensywnych. Jest to efekt ewolucji strategii bezpieczeństwa państwa i wyznaczonej roli ChALW.

4. Miejsce i rola ChALW w polityce bezpieczeństwa państwa

Miejsce i rolę Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej wyznacza polityka bezpieczeństwa państwa, zgodnie z którą „Chiny prowadzą politykę obronną o defensywnym charakterze. Nasze działania wzmacniają cel obrony narodowej zapewniającej Chinom suwerenność oraz integralność terytorialną, a także pokojowy rozwój (...). Budowa silnej obrony narodowej i silnych sił zbrojnych, współmiernych do międzynarodowej pozycji Chin oraz spełniających potrzeby ochrony i bezpieczeństwa ich interesów, jest strategicznym zadaniem modernizacyjnym Chin. Chiny stawiają czoła spletającym się problemom, dotyczącym ich przetrwania oraz bezpieczeństwa rozwoju, a także tradycyjnym i nietradycyjnym zagrożeniom bezpieczeństwa. Aby sprostać tym wyzwaniom oraz zagrożeniom, musimy dokonać znaczącego rozwoju modernizacji obrony narodowej i sił zbrojnych. Musimy odpowiedzieć na najważniejsze potrzeby bezpieczeństwa Chin oraz, podążając drogą trzystopniowej strategii modernizacji obrony narodowej i sił zbrojnych, zapewnić zarówno rozwój ekonomiczny, jak i rozwój zdolności obronnych, zintensyfikować wysiłki w celu wykonania historycznego zadania mechanizacji wojsk i pełnego zastosowania technologii IT, starając się dokonać podstawowej mechanizacji wojsk oraz dokonać znaczącego postępu w pełnym militarnym zastosowaniu technologii IT do roku 2020”⁸⁸.

Przedstawiając rolę ChALW w utrzymaniu bezpieczeństwa państwa oraz cele modernizacji armii, Hu Jintao wskazał na ideologiczne źródła teorii rozwoju sił zbrojnych Chin: „Aby zmodernizować zdolności obronne i siły zbrojne, musimy podążać drogą myśli wojskowej Mao Zedonga, myślą o rozszerzaniu naszych możliwości militarnych w nowym okresie historycznym Deng Xiaopinga, myślą Jiang Zemina o wzmocnieniu naszej obrony narodowej i sił zbrojnych w nowych warunkach (...). Powinniśmy przywiązywać wielką wagę do bezpieczeństwa morskiego, kosmicznego i cybernetycznego. Powinniśmy podjąć aktywne planowanie

⁸⁸ Z. Wiktor, *Hu Jintao. Zdecydowanie postępować drogą do socjalizmu o chińskiej charakterystyce...*, op. cit.

wykorzystania sił zbrojnych w czasie pokoju, rozszerzyć i zintensyfikować gotowość militarną, a także zwiększyć możliwości wykonywania szerokiej gamy zadań militarnych, z których najważniejsze jest wygrywanie lokalnych wojen w epoce informatycznej. (...) Musimy bez wahania stosować się do zasady absolutnego przywództwa partii nad siłami zbrojnymi, a także kontynuować edukowanie ich w systemie teorii socjalizmu o chińskiej specyficie⁸⁹.

Wytyczne przedstawione przez prezydenta Hu Jintao już wcześniej, bo w marcu 2011 r., zostały wyłożone przez państwowe władze w *Białej księdze obronności Chin*, w której zaprezentowano główne cele i zadania polityki obronnej wpisane do rejestru zadań chińskich organów bezpieczeństwa publicznego. Należy do nich⁹⁰:

1. Zachowanie suwerenności narodowej, narodowego bezpieczeństwa oraz realizacja interesów rozwojowych, przy jednoczesnym zrównoważeniu nacisków na postęp gospodarczy oraz wzmacnianie potencjału militarnego państwa równoległe z modernizacją sił zbrojnych i rozwijaniem ich strategicznych zdolności.
2. Deklaracja, że Chiny nie użyją jako pierwsze broni jądrowej w stosunku do innego państwa, a w przypadku ataku na Chiny państwo przyjmie postawę aktywnej obrony i taktykę skutecznych operacji obronnych.
3. Utrzymanie jedności społecznej i stabilności wewnętrznej przy równoczesnym rozwoju gospodarczo-społecznym oraz zwiększaniu siły militarnej państwa, a siły zbrojne będą skutecznie realizować zadania na rzecz społeczeństwa, w szczególności w zakresie reagowania kryzysowego, operacji ratowniczych oraz reagowania na klęski żywiołowe. Jedność społeczną wyraża także dążenie do zjednoczenia Chin z Tajwanem i zapobiegania proklamowaniu przez Tajwan niepodległości, co stanowi jeden z priorytetów strategii chińskiej polityki obronnej.
4. Zwiększenie stopnia modernizacji obrony narodowej i sił zbrojnych przez rozwój mechanizacji i informatyzacji, technologiczne oraz naukowe wsparcie działalności armii, rozwój zaawansowanych technologicznie systemów uzbrojenia, prowadzenie szkoleń w środowisku informatycznym oraz rozwój nowoczesnej logistyki, a także ustanawianie specjalnych programów w celu promowania osób utalentowanych, budowa nowoczesnych sił zbrojnych, których organizacja i działanie łączyć będą w sobie zarówno zasady „chińskiej specyfiki”, jak i wymogi nowoczesnych sił zbrojnych, co wiąże się z realizacją idei zintegrowanego cywilno-wojskowego rozwoju, w którym kwestie rozwoju ekonomicznego państwa są ściśle powiązane z rozwojem w dziedzinie obronności.
5. Utrzymanie pokoju międzynarodowego przez czynny udział Chin w budowie międzynarodowego bezpieczeństwa, promocję współpracy wojskowej oraz budowę mechanizmów wzajemnego zaufania.

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ A. Krzyżanowska, *Biała księga obronności Chin – pokojowe deklaracje i realia*, op. cit., s. 62-63.

6. Realizacja polityki międzynarodowej o charakterze niekonfrontacyjnym, kierująca się zasadami otwartości, pragmatyzmu oraz współpracy, jak również rozwijanie współpracy międzynarodowej i konsultacji (szczególnie sąsiedzkich) w celu zwalczania terroryzmu, a także reagowania na klęski żywiołowe.

Reorientacja polityki bezpieczeństwa ChRL następowała wraz ze zmianami generacji przywódców, do których zalicza się⁹¹:

- Mao Zedong – pierwsza generacja (1949-1976);
- Deng Xiaoping – druga generacja (1976-1997);
- Jiang Zemin – trzecia generacja (1997-2002);
- Hu Jintao – czwarta generacja (2002-2012);
- Xi Jinping – piąta generacja (2012 – prawdopodobnie do 2022).

Wskazać należy na istotny postęp, jaki nastąpił w kwestii wyznaczania zadań dla armii, której za czasów Mao Zedonga wyznaczano role, łącząc funkcję *stricto* obronną z działalnością polityczno-wychowawczą i gospodarczą, do których zaliczano⁹²:

1. Obronę ojczyzny;
2. Prowadzenie działalności produkcyjnej w zakładach wojskowych, instytutach naukowo-badawczych i państwowych gospodarstwach rolnych;
3. Aktywne uczestnictwo w życiu politycznym kraju;
4. Wypełnianie funkcji nauczyciela i wzoru dla narodu.

Pomimo głoszenia przez chińskich przywódców pierwszej generacji pięciu zasad pokojowego współistnienia jako podstawy polityki zagranicznej Chin i budowy stosunków międzynarodowych, za życia Mao podejmowano szereg agresywnych działań wobec najbliższych sąsiadów, a spór o granice był głównym motywem prowadzonych w ówczesnym czasie działań zbrojnych ChALW w Korei, a także przeciwko Indiom, Związkowi Radzieckiemu, Birmie i Tajwanowi. Maoistowskie władze preferowały doktrynę totalnej wojny ludowej i koncepcji przetrwania w wyniku działań o charakterze partyzanckim, wciągając wroga w głąb terytorium Chin. Najistotniejsze znaczenie przypisywano armii lądowej i włączaniu do działań ludności cywilnej, stawiając na potencjał demograficzny jako przeciwwagę wyższego poziomu technicznego przeciwnika. Maoiści za głównych przeciwników uważali ZSRR i USA. Od początków lat 70., w wyniku reorientacji polityki zagranicznej Mao Zedonga, nastąpiło „ocieplenie” stosunków chińsko-amerykańskich, co przyczyniło się do postrzegania zagrożenia ze strony Związku Radzieckiego jako głównego wyznacznika strategii bezpieczeństwa ChRL⁹³.

⁹¹ E. Haliżak, *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2007, s. 67.

⁹² J. Buczyński, *Polityka bezpieczeństwa Chin w XXI wieku*, op. cit., s. 85.

⁹³ K. Nødskov, *The Long March to Power. The New Historic Mission of the People's Liberation Army*, Royal Danish Defence Publishing House, Copenhagen 2010, s. 19.

W okresie rządów Deng Xiaopinga, dając wyraz zrozumieniu konsekwencji zaangażowania Chin w konflikt w Wietnamie⁹⁴, nastąpiła reorientacja strategii militarnej państwa, której nadano tytuł *Wojna ludowa w nowoczesnych warunkach*, i stanowiła ona podstawę doktryny obrony państwa do 1985 r. Postawiono na modernizację armii, wprowadzając stopniowo elementy mechanizacji oraz rozwijając systemy łączności i koordynacji działań wojsk zmechanizowanych, piechoty i oddziałów dysponujących bronią jądrową. Pole działań wojennych przesunięto bliżej granic państwa, co miało zapewnić bezpieczeństwo regionów istotnych z gospodarczego punktu widzenia. Główne zagrożenie widziano w kierunku ZSRR⁹⁵.

W 1985 r. stosunki chińsko-radzieckie uległy poprawie, co przyczyniło się do redefinicji strategii bezpieczeństwa państwa, wobec czego uznano za mało prawdopodobne wystąpienie wojny globalnej. Skoncentrowano się zatem na ewentualnych wojnach lokalnych jako głównym zagrożeniu dla Chin, nadając nowej teorii bezpieczeństwa państwa nazwę *Wojna lokalna w nowoczesnych warunkach*. Wobec zaniku zagrożenia z północy, wskazano na rosnące zagrożenie ze wschodu i południa, zatem za konieczne uznano wzmocnienie obrony granicy morskiej kraju, ograniczając teren działań wojennych do granic kraju, lecz ciągle w granicach umożliwiających działania ofensywne (w miejsce działań defensywnych z okresu Mao Zedonga skoncentrowanych wewnątrz kraju). Położono nacisk na szybkość reakcji na potencjalny rozwój konfliktu oraz wzrost profesjonalizacji poszczególnych segmentów ChALW, dzięki czemu odstąpiono od maoistowskiego projektu powszechnej mobilizacji w przypadku wojny i działań oddziałów utworzonych z ludności cywilnej w ramach strategii wojny partyzanckiej, tak bardzo skutecznej w okresie wojny z Japonią. W konsekwencji znacznie zredukowano liczebność armii, przenosząc nakłady finansowe na modernizację systemów dowodzenia i sił zdolnych do szybkiego podejmowania działań w warunkach wojny lokalnej oraz powszechne szkolenie zawodowych żołnierzy⁹⁶.

W 1991 r. miała miejsce amerykańska interwencja zbrojna w Kuwejcie. Do działań w warunkach wojny z Irakiem Amerykanie wykorzystali najnowszą broń, w tym „niewidzialne” dla radarów jednostki powietrzne, pociski raketowe przenoszone z okrętów rozlokowanych w Zatoce Perskiej, dzięki czemu do minimum ograniczono zaangażowanie oddziałów lądowych, co przyczyniło się do zminimalizowania strat własnych. Amerykanie zastosowali nowoczesny system łączności, a także wykorzystali elementy strategii cybernetycznej destabilizujące system łączności przeciwnika, prowadząc jednocześnie błyskawiczne działania jednostek lądowych. Bardzo szybki sukces osiągnięty przez armię amerykańską stał się przyczynkiem kolejnej zmiany strategii obrony ChRL, która była konsekwencją szczegółowej analizy zdolności prowadzenia działań wojennych przez Stany Zjednoczone na

⁹⁴ Zob. szerzej K. Möller, *Polityka bezpieczeństwa i rola wojska w aspekcie międzynarodowym*, op. cit., s. 231-234.

⁹⁵ K. Nødskov, *The Long March to Power...*, op. cit., s. 19.

⁹⁶ Ibidem, s. 20-21.

podstawie realnych przesłanek. Przyjęto strategię prowadzenia *Wojny lokalnej w warunkach nowoczesnych technologii*, które miały ChALW zapewnić zdolność prowadzenia działań wojennych, głównie z USA, w przypadku konieczności pacyfikacji Tajwanu jako przeciwdziałanie ewentualnym decyzjom o sanacji wyspy. Nastąpiła znaczna intensyfikacja modernizacji sił zbrojnych Chin i istotny wzrost wydatków militarnych państwa. Uznanie zagrożenia dla Chin ze strony Stanów Zjednoczonych podniosło się znacznie po zbombardowaniu chińskiej ambasady w Belgradzie w 1999 r., które amerykańska administracja określiła jako „fatalną pomyłkę”. W odpowiedzi chiński rząd w *Białej księdze* opublikowanej w 2000 r. wskazywał, że „nadal rozwija się na świecie hegemonizm i polityka władzy, a niektóre mocarstwa prowadzą neointerwencjonizm, realizują politykę kolonializmu ekonomicznego”, wyciągając z wydarzeń wnioski o wzroście zagrożenia wojnami lokalnymi i wzroście poziomu zagrożenia bezpieczeństwa Chin. Chińscy analitycy dokonali szczegółowego przeglądu działalności amerykańskich oddziałów w wojnie przeciwko talibom i Al-Kaidzie w Afganistanie w latach 2001-2002. Zwrócono szczególną uwagę na działania sił szybkiego reagowania oraz zdolność do precyzyjnych ataków raketowych na cele, a także poziom koordynacji działań poszczególnych formacji⁹⁷. Amerykańskie doświadczenia z pola walki stały się więc wyznacznikiem kierunków modernizacji chińskiej armii.

Kolejna zmiana strategii bezpieczeństwa Chin nastąpiła po 2003 r., w wyniku analizy działań armii Stanów Zjednoczonych w wojnie z Irakiem. Zauważono znaczenie wysoko rozwiniętych technologii wojskowych w działaniach bojowych oraz uznano za istotny rozwój technologii umożliwiających prowadzenie działań asymetrycznych wobec przeciwnika dysponującego przewagą ilościowo-jakościową symetrycznych środków bojowych. Postanowiono wzmocnić sektor IT oraz łączności z wykorzystaniem technologii satelitarnych, a także położono nacisk na rozwój tarczy antyraketowej i techniki niszczenia środków łączności przeciwnika, w tym satelitów będących ich głównym elementem. Uznano, że nowym wyznacznikiem strategicznym jest *Wojna lokalna w warunkach rozbudowanych nowoczesnych systemów informatycznych*⁹⁸. W grudniu 2004 r. prezydent Hu Jintao przedstawił *nowe historyczne misje* dla ChALW, określając je jako *jedną rolę i trzy warunki*, przypisując armii następujące zadania⁹⁹:

1. Stanowienie istotnej gwarancji siły KPCh i umacnianie pozycji rządzącej partii;
2. Zapewnienie trwałej gwarancji bezpieczeństwa, niezbędnej do ochrony narodowego rozwoju;
3. Stanowienie potężnego wsparcia strategicznego chroniącego narodowe interesy;
4. Odgrywanie ważnej roli w utrzymaniu światowego pokoju i promowaniu wspólnego rozwoju.

⁹⁷ Ibidem, s. 22-23.

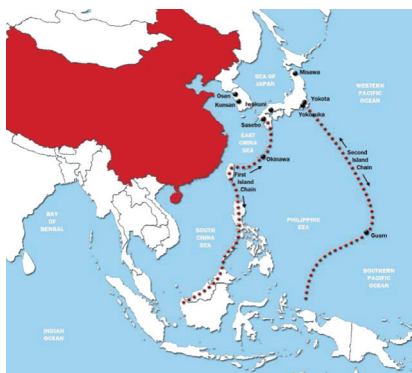
⁹⁸ Ibidem, s. 24-25.

⁹⁹ Ibidem, s. 25.

Rys. 4. Obszar Azji Wschodniej uznany przez ChRL za strefę własnych wpływów politycznych
 Źródło: *Military And Security...*, 2013

Ze strategicznego dla Chin punktu widzenia najistotniejszym obszarem są terytoria Azji Wschodniej, położone na morzu, do których pekińska dyplomacja zgłasza pretensje. Obszar, który Chiny uznają za strefę własnych wpływów politycznych, przedstawiono na mapie wyżej. Są one atrakcyjne dla Chin nie tylko z politycznego punktu widzenia i ze względu na usankcjonowanie hegemonistycznej pozycji Państwa Środka w regionie. Ich atrakcyjność staje się zdecydowanie większa, jeśli weźmie się pod uwagę zasoby naturalne, zarówno te, które znajdują się w głębi mórz, jak i te, które kryją się w ich dnie, głównie znaczne zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego. W skład obszaru, który jest uznany przez Chiny za strefę swoich wpływów, wchodzi także Tajwan, wobec którego Pekin prowadzi politykę i strategię ukierunkowaną na polityczne zjednoczenie kontynentu.

Rys. 5. Strategiczne linie wyznaczające strefy oddziaływania chińskich sił strategicznych w przypadku agresji od strony Oceanu Spokojnego
Źródło: *Military And Security...*, 2013

Widoczny balans polityczny, jaki chińska dyplomacja prezentuje wobec państw regionu, ma na celu ograniczenie niepokoju i równowagę delikatnej struktury stosunków międzynarodowych, których charakter uznaje się za wyjątkowo zapalne źródło potencjalnego konfliktu w wymiarze regionalnym, podobnym do relacji między państwami Bliskiego Wschodu. Z drugiej jednak strony Chiny rozwijają potencjał sił militarnych w tym regionie, zarówno strategicznych, jak i morskich oraz powietrznych, których zdolność prowadzenia działań wyznaczają wyżej przedstawione cele polityczne. Zatem chińska dyplomacja prowadzi działalność polityczną mającą zapewnić o orientacji Pekinu na zachowanie *status quo* w regionie, zaś równolegle rozwijane siły militarne stopniowo osiągają zdolność przejścia inicjatywy i podjęcia działań ofensywnych w przypadku decyzji o siłowym rozwiązaniu problemu roszczeń terytorialnych¹⁰⁰.

Strategia bezpieczeństwa ChRL w rejonie mórz oraz Oceanu Spokojnego wynika głównie z aktywności militarnej Stanów Zjednoczonych w tym regionie. Strategię obronną ChALW w tym regionie wyznaczają dwa pasy archipelagów wysp, przedstawione na mapie na rys. 5, w literaturze przedstawia się je jako „sznur pereł”, które także zostały wpisane do strategii użycia broni jądrowej – jej zasięg przedstawiono na schemacie.

Zmiany roli armii postępowały wraz z konsekwentną realizacją programu „czterech modernizacji”. Przystąpiono do redukcji stanu osobowego armii, która w 1979 r. liczyła ponad 5 mln żołnierzy, zmniejszono także udział przedstawicieli sił zbrojnych w KC KPCh, który w tym okresie wynosił ok. 35%. Rozpoczęto modernizację poszczególnych formacji, wprowadzanie na szeroką skalę nowoczesnego uzbrojenia i technik operacyjnych. Wprowadza się najnowsze rozwiązania digitalizacji dowodzenia i działań operacyjnych, zbudowano także oddziały sił

¹⁰⁰ *Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2012*, 2012, Office of the Secretary of Defense, Waszyngton, s. 3.

szybkiego reagowania¹⁰¹. Realizację celów reformy i rozwoju chińskich sił zbrojnych umożliwiają rosnący z roku na rok budżet przeznaczany na wydatki wojskowe. Z budżetem 100 mld dol. w 2010 r.¹⁰² (2,0% PKB; 6,6% udziału światowego) ChRL są drugim, po Stanach Zjednoczonych, państwem świata pod względem wydatków kierowanych do tego sektora państwowego (budżet USA wynosił w tym samym roku 661 mld dol.; 4,3% PKB; 43% udziału światowego). Za Chinami zostają takie kraje jak Francja (63,9 mld dol.; 2,3% PKB; 4,2% udziału światowego), Wielka Brytania (58,3 mld dol.; 2,5% PKB; 3,8% udziału światowego), Rosja (51,0 mld dol.; 3,5% PKB; 3,5% udziału światowego), Japonia (51,0 mld dol.; 0,9% PKB; 3,3% udziału światowego), Niemcy (45,6 mld dol.; 1,3% PKB; 3,0% udziału światowego), Arabia Saudyjska (41,3 mld dol.; 8,2% PKB; 2,7% udziału światowego), Indie (36,3 mld dol.; 2,6% PKB; 2,4% udziału światowego)¹⁰³.

Podczas gdy Stany Zjednoczone i Unia Europejska utrzymują wobec Chin od 1989 r. embargo na dostawę broni i nowoczesnych technologii podwójnego stosowania, wykorzystując taki stan stosunków USA–ChRL i UE–ChRL oraz poprawę własnych relacji po upadku ZSRR, rolę największego dostawcy przejęła Rosja, która tylko w okresie od 2001 r. do 2006 r. dostarczyła Chinom trzydzieści osiem samolotów Su-30MKK, osiem okrętów podwodnych typu Kilo, dwa niszczyciele projektu 955 Sowriemiennyj, dwanaście batalionów rakiet powietrze-powietrze S-300PMU-2, osiem tankowców powietrznych Il-78, czterdzieści samolotów transportowych Il-76. Ważnym dostawcą technologii militarnych dla Chin jest także Izrael¹⁰⁴.

Zakończenie

Poziom rozwoju, jaki osiągnęła ChRL w dziedzinie budowy organów bezpieczeństwa publicznego państwa, jest imponujący. Szczególnie wyraźny jest postęp w modernizacji i unowocześnianiu Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej. Dziś ChRL są trzecią potęgą militarną świata, ustępują jedynie Stanom Zjednoczonym i Federacji Rosyjskiej, lecz różnice potencjału między dwoma głównymi mocarstwami militarnymi a Chinami (szczególnie między Chinami i USA) są tak duże, że dziś nieporównywalne. Jednak ChRL wraz z postępem rozwoju gospodarczego konsekwentnie rozwijają także technologie wojskowe, a ograniczenia dostępu do nich nałożone na ChRL przez Unię Europejską i Stany Zjednoczone przyczyniają się do rozwoju własnego przemysłu na rzecz potrzeb armii oraz zacieśniania stosunków w zakresie eksportu uzbrojenia z Rosją i innymi państwami.

¹⁰¹ Ibidem, s. 86.

¹⁰² Państwa zachodnie, w tym Stany Zjednoczone, zarzucają Chinom nierzetelne przedstawianie informacji o budżecie na wydatki wojskowe i ukrywanie znacznej ich części w działalności innych sektorów gospodarki. Por. J. Buczyński, *Polityka bezpieczeństwa Chin w XXI wieku*, op. cit., s. 86; Ł. Rucki, *Wydatki wojskowe ChRL*, 30.1.2009, <http://www.stosunki.pl/?q=node/1107>.

¹⁰³ *Lista państw świata według wydatków na wojskowość*, http://www.pl.wikipedia.org/wiki/Lista_państw_świata_według_wydatków_na_wojskowość, 11.01.2013.

¹⁰⁴ Ł. Rucki, *Wydatki wojskowe ChRL*, 30.1.2009, op. cit.

Przed ChALW jeszcze długa droga do osiągnięcia takiego potencjału, jakim dysponują Amerykanie, a poziom siły wojsk zjednoczonych w NATO wydaje się niedościgniony dla Chin nawet w długoterminowej perspektywie. Chiny nie angażują się w eskalację „zimnej wojny” i nie rozwijają sił zbrojnych kosztem innych działań gospodarczo-społecznych państwa. Nowoczesny system zapewniający bezpieczeństwo narodowe budowany jest proporcjonalnie do rozwoju gospodarczego ChRL, dzięki czemu władze utrzymują równowagę wydatków na cele wojskowe z możliwościami budżetu państwa.

Jednak Chiny niezaprzeczalnie intensyfikują swoje działania w dziedzinie rozwoju militarnego we wszystkich wymiarach, nie pomijając systemów cybernetycznych, sił morskich i lotniczych oraz technologii kosmicznych. Kierunek, jaki przyjęły chińskie władze w tej dziedzinie, potwierdza mocarstwowe aspiracje Państwa Środka, jednakże czy wzrost znaczenia aspektu militarnego Chin w stosunkach międzynarodowych przyczyni się jedynie do zapewnienia bezpieczeństwa państwa zgodnie z deklarowaną polityką obronną, czy też zostanie wykorzystany w przyszłości do przenoszenia chińskiego wzorca społeczno-politycznego i ekspansji zjawiska sinizacji w innych regionach globu, tego obecnie stwierdzić nie możemy. Możemy jedynie mieć nadzieję, że sfera deklaratywna, jaką wyrażają chińscy przywódcy w głoszonych publicznie programach, nie ukrywa innych zamiarów wobec świata. Obawy budzi nawiązywanie w oficjalnych wypowiedziach do agresywnych koncepcji Mao Zedonga, które wydawałoby się, dawno zostały odrzucone jako ideologiczna podwalina kształtowania polityki wewnętrznej i zagranicznej ChRL. Jednak wzrastająca otwartość Państwa Środka w stosunkach międzynarodowych, dotycząca także wymiaru militarnego, może napawać nadzieją na pokojowy kształt stosunków z innymi mocarstwami także wtedy, gdy Chiny osiągną odpowiednio wysoki poziom sił zbrojnych i znaczenia politycznego państwa. Konsultacje wojskowe oraz wzajemne szkolenie żołnierzy i wojsk to nowa forma międzynarodowej współpracy wojskowej ChALW, która wcześniej całkowicie była odizolowana od stosunków z innymi państwami¹⁰⁵. Konsultacje prowadzone są przez Chiny z Francją, Niemcami, Japonią, Wielką Brytanią, Wietnamem, USA, Tajlandią, Indonezją, Australią, Grecją, Włochami, Malezją i Filipinami¹⁰⁶. Jeśli Chiny skoncentrują się na realizacji *Pokojowego rozwoju Chin*, programu ogłoszonego przez Radę Państwową ChRL we wrześniu 2011 r., jest szansa, że środowisko międzynarodowe stanie się bezpieczniejsze. Jeśli jednak w przyszłości rozwinię się niekorzystna dla Chin sytuacja międzynarodowa, głównie w wymiarze ekonomicznym, decyzje o użyciu sił zbrojnych wydają się bardzo prawdopodobne, wszak w tym właśnie celu Chiny budują swój potencjał militarny. Pozostaje nierozstrzygnięta kwestia, kiedy do tego dojdzie.

¹⁰⁵ Por. J. Buczyński, *Polityka bezpieczeństwa Chin w XXI wieku*, op. cit., s. 90.

¹⁰⁶ E. Halizak, *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, op. cit., s. 158.

LITERATURA

- [1] *Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2012*, 2012, Office of the Secretary of Defense, Waszyngton.
- [2] BEHRENDT P., *Smoki w kosmosie*, „Stosunki Międzynarodowe”, nr 75-76, listopad-grudzień 2012.
- [3] BIL I., MIERZEJEWSKI D., OTŁOWSKI T., *Chiny – supermocarstwo XXI wieku?*, AMICUS EUROPAE, Warszawa 2008.
- [4] BUCZYŃSKI J., *Polityka bezpieczeństwa Chin w XXI wieku*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2010.
- [5] CABESTAN J.P., *Polityka zagraniczna Chin*, Wydawnictwo DIALOG, Warszawa 2013.
- [6] CIASTOŃ R., *Marynarka wojenna ChRL – narodziny potęgi*, „Biuletyn Opinie” nr 34/2009, AMICUS EUROPAE, Warszawa 2009.
- [7] HALIŻAK E., *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2007.
- [8] KOWALSKI B., *Chiński program kosmiczny*, [w:] *Współczesne Chiny. Kultura, polityka, gospodarka*, red. M. Pietrasiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005.
- [9] KRZYŻANOWSKA A., *Biała księga obronności Chin – pokojowe deklaracje i realia*, „Bezpieczeństwo Narodowe. Kwartalnik Biura Bezpieczeństwa Narodowego”, nr 20, IV – 2011.
- [10] MIERZEJEWSKI D., *Koncepcja bezpieczeństwa Chińskiej Republiki Ludowej*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, (red.) R. Zięba, WAI P, Warszawa 2008.
- [11] MÖLLER K., *Polityka bezpieczeństwa i rola wojska w aspekcie międzynarodowym*, [w:] *Chiny. Przemiany państwa i społeczeństwa w okresie reform 1978-2000*, red. K. Tomala, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2003.
- [12] MOSHER S.W., *Hegemon. Droga Chin do dominacji*, Wydawnictwo Sprawy Polityczne, Warszawa 2007.
- [13] NØDSKOV K., *The Long March to Power. The New Historic Mission of the People's Liberation Army*, Royal Danish Defence Publishing House, Copenhagen 2010.
- [14] O'ROURKE R., *China Naval Modernization: Implication for U.S. Navy Capabilities – Background and Issues for Congress*, CRS, 2009.
- [15] O'ROURKE R., *China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities – Background and Issues for Congress*, CRS, 2012.
- [16] PIEKARSKI M., *Chiny w świecie jednobiegunowym. Militarny punkt widzenia*, [w:] *Współczesne Chiny. Kultura, polityka, gospodarka*, red. M. Pietrasiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005.
- [17] ROWIŃSKI J., JAKUBIEC W., *System konstytucyjny Chińskiej Republiki Ludowej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2006.
- [18] SOKAŁA P., *Czego smok szuka na morzu? – czyli modernizacja chińskiej marynarki wojennej i jej konsekwencje dla systemu bezpieczeństwa Azji i Pacyfiku*, [w:] *Oblicza Chin na początku XXI wieku. Historia. Polityka. Społeczeństwo*, red. J. Marszałek-Kawa, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.
- [19] TOPOLSKI I., *Pozycja militarna ChRL*, [w:] *Chiny w stosunkach międzynarodowych*, red. K. Iwańczuk, A. Ziętek, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2003.

- [20] WIKTOR Z., *Chiny na drodze socjalistycznej modernizacji*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.
- [21] WIKTOR Z., *Hu Jintao. Zdecydowanie postępować drogą do socjalizmu o chińskiej charakterystyce i działać na rzecz ukończenia budowy wszystkich aspektów średniozamożnego społeczeństwa. Raport dla 18. Krajowego Kongresu Komunistycznej Partii Chin, 8 listopada 2012 r. przedstawiony przez Sekretarza Generalnego Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin 8 listopada 2012 w Pekinie, 2012*, broszura w prywatnych zasobach autora.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- [1] BEHRENDT P., 2013a, *Chiny rozwijają własny samolot transportu strategicznego*, 27.02.2013, http://www.konflikty.pl/a,4976,Militaria,Chiny_rozwijaja_wlasny_samolot_transportu_strategicznego.
- [2] BEHRENDT P., 2013b, *Chiny testują pociski balistyczne*, 10.04.2013, <http://www.konflikty.pl/aktualnosci/wiadomosci/chiny-testuja-pociski-balistyczne/>.
- [3] BOROŃ P., *XXI wiek – nowa era kosmiczna?*, 7.03.2013, <http://www.geopolityka.org/analizy/1522-xxi-wiek-nowa-era-kosmiczna>.
- [4] *Central Military Commission (China)*, [http://www.wow.com/wiki/Central_Military_Commission_\(China\)](http://www.wow.com/wiki/Central_Military_Commission_(China)), 12.06.2015.
- [5] *Centralna Komisja Wojskowa*, http://pl.wikipedia.org/wiki/Centralna_Komisja_Wojskowa, 10.04.2013.
- [6] *Chiny będą miały bazę wojskową na spornych wyspach na Morzu Południowochińskim*, <http://www.politykaglobalna.pl/2012/07/chiny-beda-mialy-baze-wojskowa-na-spornych-wyspach-na-morzu-poludniowochinskim>, 28.08.2012.
- [7] *Chiny budują 40 tajnych lotnisk na 1,5 tys. maszyn*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/chiny-buduja-40-tajnych-lotnisk-na-1-5-tys-maszyn,201893.html>, 15.05.2013.
- [8] *Chiny kupują 36 rosyjskich bombowców strategicznych*, <http://zmiany.naziemni.pl/wiadomosc/chiny-kupuja-36-rosyjskich-bombowcow-strategicznych>, 27.02.2013.
- [9] *Chiny na ścieżce zbrojeń*, <http://notabene.org.pl/index.php/chiny-na-sciezce-zbrojen/>, 12.07.2012.
- [10] *Chińska tarcza antyrakietowa coraz bliżej. „Test spełnił wyznaczone mu cele”*, 2013 <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/chinska-tarcza-antyrakietowa-coraz-blizej-test-spelnil-wyznaczone-mu-cele,302741.html>, 12.06.2015.
- [11] FIODOROW W., *Chiny podbijają kosmos*, Agencja prasowa i radio „Sputnik”, 25 I 2013, <https://pl.sputniknews.com/polish.ruvr.ru//2013.01.25/Chiny-podbijaja-kosmos/>.
- [12] HOŁDAK K., *Strategiczna rywalizacja Chin ze Stanami Zjednoczonymi*, 20.03.2010, http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CC0QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.bbn.gov.pl%2Fdownload%2F1%2F938%2Fnierap2_strategiczna_rywalizacja_chin.pdf&ei=Ux-2UY7aGoyxhAfyu4CICQ&usq=AFQjCNHbyKjGa9thi2jZKwep9xXmAe216w&bvm=bv.47534661,d.ZG4.
- [13] HYPŚ M., *52 Mi-171 dla Chin*, 27.02.2013, http://www.konflikty.pl/a,4647,Militaria,52_Mi-171_dla_Chin.html.

- [14] KACZMARZYK B., *Chiny panami morz?*, 15.01.2013, <http://www.politykaglobalna.pl/2012/12/chinczycy-panami-morz>.
- [15] KOPYŁKA A., *Satelita zestrzelony, pytania pozostają*, 11.01.2013, <http://www.psz.pl/tekst-3922/Aleksander-Kopylka-Satelita-zestrzelony-pytania-pozostaja>.
- [16] *Komunistyczna Partia Chin*, http://pl.wikipedia.org/wiki/Komunistyczna_Partia_Chin, 10.04.2013.
- [17] *Konstytucja Chińskiej Republiki Ludowej przyjęta w dniu 4 grudnia 1982 r.*, <http://english.people.com.cn/constitution.html>, 3.10.2012.
- [18] KOPCIŃSKI E.J., *Modernizacja sił zbrojnych ChRL*, 12.07.2012, <http://bipal-eugen.blogspot.com/2010/12/modernizacja-si-zbrojnych-chrl.html>.
- [19] KOWALSKI T., *Kolejny, historyczny krok Chin w podboju kosmosu*, 10.02.2013, http://www.wiadomosci24.pl/artykul/kolejny_historyczny_krok_chin_w_podboju_kosmosu_236209.html.
- [20] KRISTENSEN H.M., *Chinese Mobile ICBMs Seen in Central China*, 20.05.2013, <http://blogs.fas.org/security/2012/03/df-31deployment/>.
- [21] LAKOMY M., *Cyberwojna jako rzeczywistość XXI wieku*, 7.01.2013, <http://www.geopolityka.org/analizy/1813-yberwojna-jako-rzeczywistosc-XXI-wieku>.
- [22] *Lista państw świata według wydatków na wojskowość*, http://www.pl.wikipedia.org/wiki/Lista_państw_świata_według_wydatków_na_wojskowość, 11.01.2013.
- [23] MAJKA P., *Siły zbrojne Chińskiej Republiki Ludowej po 1989 roku*, 12.07.2012, <http://histmag.org/?id=3080>.
- [24] *Marynarka wojenna Chin otrzyma nowy „niewidzialny” okręt*, http://ppolish.ruvr.ru/2013_02_27/Marynarka-wojenna-Chin-otrzyma-nowy-niewidzialny-okret, 27.03.2013.
- [25] *Military And Security Developments Involving the People’s Republic of China 2013: Beware Of The Dragon...*, <https://luckybogey.wordpress.com/2013/05/13/military-and-security-developments-involving-the-peoples-republic-of-china-2013-beware-of-the-dragon/>, 10.06.2013.
- [26] O’BRAIEN R., *Dwukierunkowy wzrost potęgi militarnej Chin*, 13.09.2011, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykul,1069,Dwukierunkowy_wzrost_potegi_morskiej_Chin.
- [27] *Pierwszy chiński lotniskowiec wypłynął w morze*, 2011, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,10092255,Pierwszy_chinski_lotniskowiec_wyplynal_w_morze.html, 12.06.2015.
- [28] *President Xi voices congratulations on Shenzhou-10 launch*, http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-06/11/c_132448195.htm, 12.06.2013.
- [29] *Przemówienie Jiang Zemina ogłoszone podczas XVI Zjazdu KPCh 8 listopada 2002 r.*, <http://www.smp.republika.pl/polemiki/JIang-Zemin.htm>, 19.10.2012.
- [30] *Przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej*, http://pl.wikipedia.org/wiki/Przewodnicz%C4%85cy_Chi%C5%84skiej_Republiki_Ludowej, 10.04.2013.
- [31] *Rzecz o ofensywnych zdolności Chin w cyberprzestrzeni*, „Tygodnik BBN” nr 76, 8-14 marca 2012 r., <https://www.bbn.gov.pl/download/1/9548/Tygodniknr768-14032012r.pdf>, 12.05.2012.
- [32] RUCKI Ł., *Wydatki wojskowe ChRL*, 30.1.2009, <http://www.stosunki.pl/?q=node/1107>.

-
- [33] *Schematic Map of China 7 Military Districts – Commands*, http://www.drben.net/ChinaReport/Sources/China_Maps/Military/Map-China-7_Military_Districts-Commands.html, 10.05.2013.
- [34] *Siły Powietrzne Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej*, http://pl.wikipedia.org/wiki/Si%C5%82y_Powietrzne_Chi%C5%84skiej_Armii_LudowoWyzwole%C5%84czej, 15.05.2013.
- [35] *Statut Komunistycznej Partii Chin*, http://www.geocities/lbc_1917/819statut.htm, 16.10.2012.
- [36] *Submitted Statement of DoD Challenges to the Senate Armed Services Committee As Submitted by Secretary of Defense Robert Gates*, 2012, Room SD-106, Dirksen Senate Office Building, Washington, DC, 27 January 2009, www.defenselink.mil/speeches/speech.aspx?speechid=1337, 12.07.2012.
- [37] WOJNAR M., *Lotniskowiec Liaoning. Rozmowa MSZ Chin i Japonii*, 16.10.2012, <http://www.polska-azja.pl/2012/10/09/lotniskowiec-liaoning>.